

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
ZGODOVINA BANČNIŠTVA NA
SLOVENSKEM

Ljubljana, marec 2002

TINA ŽLIČAR

IZJAVA

Študentka Tina Žličar izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Zarjana Fabjančiča in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Ljubljana, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. POJEM BANKE	2
2. ZGODOVINSKA POT DENARNIŠTVA IN BANČNIŠTVA	3
2.1. BANČNIŠTVO V STAREM VEKU	4
2.2. BANČNIŠTVO OD PRESELJEVANJA NARODOV DO KONCA 19. STOLETJA	6
2.3. BANČNIŠTVO OD KONCA 19. STOLETJA DO DANES	7
3. RAZVOJ BANČNIŠTVA NA SLOVENSKEM PO OBDOBJIH	9
3.1. SLOVENSKO BANČNIŠTVO DO PRVE SVETOVNE VOJNE.....	9
3.1.1. Hranilnice	10
3.1.2. Kreditne zadruge	12
3.1.3. Banke v obliki delniških družb	14
3.2. SLOVENSKO BANČNIŠTVO MED PRVO SVETOVNO VOJNO	15
3.3. SLOVENSKO BANČNIŠTVO MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA.....	16
3.3.1. Slovensko bančništvo v dvajsetih letih.....	16
3.3.2. Slovensko bančništvo v tridesetih letih	20
3.4. SLOVENSKO BANČNIŠTVO MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	22
3.5. SLOVENSKO BANČNIŠTVO PO DRUGI SVETOVNI VOJNI.....	26
3.5.1. Obdobje 1945–1952	26
3.5.1.1. Podržavljenje denarnih zavodov	26
3.5.1.2. Temelji nove bančne organiziranosti	27
3.5.1.3. Ukinitev Denarnega zavoda Slovenije.....	29
3.5.1.4. Bančni sistem v službi administrativnega sistema	29
3.5.2. Enobančni sistem (1952-1954)	30
3.5.3. Prehod na večbančni sistem (1954-1961).....	31
3.5.4. Uvedba poslovnih bank (1961-1971).....	32
3.5.5. Na razpotju starih in novih odnosov (1972-1976)	34
3.5.6. Banke združenega dela (1977-1985).....	36
3.5.7. Zaostritev gospodarskih in mednacionalnih odnosov (1986-1989).....	37
4. SLOVENSKI BANČNI SISTEM PO OSAMOSVOJITVI	39
SKLEP	41
LITERATURA	44
VIRI	45

UVOD

Banka je v svojem zgodovinskem nastanku in razvoju imela različne funkcije. Kot bomo videli v nadaljevanju, je bil začetek v hranjenju vrednosti in takratnega (kovanega) denarja. Iz te prvotne funkcije se v stoletjih razvije drugotna funkcija, ki vse bolj prevladuje in je v sodobnem gospodarstvu osrednja, tj. funkcija financiranja (Bobek, 1989, str. 19).

Glavni namen mojega diplomskega dela je predstaviti zgodovinski razvoj bančništva v Sloveniji od njegovih začetkov do današnjih dni. Diplomsko delo bom razdelila na štiri poglavja. Zaradi boljše preglednosti bom drugo in tretje poglavje razdelila še na podpoglavja, kjer bom kronološko predstavila razvoj bančništva v svetu in na Slovenskem.

V prvem poglavju bom opredelila pojem banke, od kod izvira beseda banka in s katerimi dejavnostmi se ukvarja. Banke so danes nepogrešljiv člen vsakega gospodarstva, ne glede na različno vlogo in položaj, ki ga imajo v različnih sistemih. Zato je pomembno, da razumemo delovanje bank in njihov vpliv na razvoj gospodarstev.

V drugem poglavju bom na kratko predstavila zgodovinski razvoj bančništva v svetovnem merilu. Opis razvoja bančništva bom začela z Mezopotamijo, kjer srečamo prve začetke bančništva že okrog leta 3400-3200 pr. n. št. Nato bom predstavila bančništvo od preseljevanja narodov do konca devetnajstega stoletja in nadaljevala z razlago razvoja bančništva od devetnajstega stoletja do današnjih dni, ko je v ospredju zlasti močan in hiter razvoj storitev.

V tretjem poglavju bom obravnavala razvoj bančništva na Slovenskem od njegovih začetkov v osemdesetih in devetdesetih letih devetnajstega stoletja, ko so se začeli razvijati prvi slovenski denarni zavodi, pa vse do danes. Poglavje bom razdelila na pet delov oziroma obdobj. V prvem delu bom začela z opisom razvoja treh oblik denarnih zavodov v Sloveniji. Najprej bom predstavila hranilnice, nato bo sledila obravnava kreditnih zadrug, kot zadnje v tem nizu pa bom predstavila še banke v obliki delniških družb, ki so se, kot bomo videli v nalogi, prvič pojavile leta 1900 z ustanovitvijo Ljubljanske kreditne banke. Drugi del bo zajemal bančništvo med prvo svetovno vojno, ko je prišlo do oslabitve finančne moči bank. Sledi tretji del, kjer bom opisala značilnosti slovenskega bančništva med obema svetovnima vojnoma. Iz naloge bo razvidno, da so se hranilnice in zadruge, ki so narekovale dinamiko do prve svetovne vojne, po prvi svetovni vojni srečale z novimi tekmovalnimi bankami in so bile potisnjene v ohranjanje doseženega, saj so nov vzgon dejansko narekovale banke. Sledi četrti del, in sicer obdobje med drugo svetovno vojno, ko je bilo slovensko bančništvo odpravljeno, nadomestile pa so ga banke iz okupacijskih držav. Poglavje bom zaključila z opisom razmer, ki so bile značilne za socialistično obdobje, to je čas od druge svetovne vojne do začetka devetdesetih let, ko je dobila bančna ureditev novo organizacijsko podobo, drugačna težišča in cilje (Lazarevič, Prinčič, 2000, str. 14). Videli bomo, da je bila usoda bančništva v tem obdobju tesno povezana in odvisna od političnih in ustavnih sprememb.

V zadnjem, četrtem poglavju, bom prikazala urejenost področja bančništva po razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti Slovenije leta 1991, ki je za razumevanje pomena bančništva za naše gospodarstvo in družbo kot celoto izrednega pomena.

1. POJEM BANKE

Banka¹ je delniška družba s sedežem v Republiki Sloveniji, ki je pridobila dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev² (Uradni list Republike Slovenije, št. 7/99). Svoje ime je dobila po klopi (»banco« italijansko). V starem grškem svetu so bili bankirji »trapeziti« in v Rimu »argentarii«. Prva zakonska določila o bančnem poslovanju naj bi izdal Hamurabi.³ Ker je bilo to pred nastankom prvega denarja v 7. stoletju pr. n. št., ni šlo za določila o bankah. Te »banke« v Babilonu so poslovale z dragimi kovinami in dragimi kamni⁴ (Ribnikar, 1999, str. 205).

Evropska zgodovina bančništva se je začela v severni Italiji (Casa di San Giorgio v Genovi 1407). Prvi bančni posel je bila menjava kovancev. Pri tem je bila za preštevanje denarja potrebna velika miza, »la banca«. V srednjem veku so bile banke že na vseh večjih trgovskih in sejemskih mestih. V drugi polovici 19. stoletja so se začeli procesi združevanja in nastale so velike banke (Veliki splošni leksikon, 1997, str. 328).

Banke sprejemajo vloge in se zadolžujejo še na druge načine, na primer z izdajanjem vrednostnih papirjev in sprejemanjem posojil in na tej podlagi dajejo posojila. Sprejemanje vlog je specifična dejavnost bank.⁵ Če banka nima nobenega prilastka, gre za banko, ki se označuje kot finančna institucija, ki sprejema vloge. V anglosaškem svetu se označuje kot komercialna banka, Francozi pa jo označujejo kot »depozitna« banka. Če pa banka opravlja poleg te zanjo specifične funkcije še vse druge bančne posle⁶, se takšna banka imenuje univerzalna banka. Banke, ki ne sprejemajo vlog nasploh ali pa ne sprejemajo samo vlog na vpogled, ki se štejejo h knjižnemu denarju, ampak opravljajo druge bančne posle, so investicijske banke (Ribnikar, 1990, str. 251).

V Sloveniji imamo razvit sistem univerzalnega bančništva, kakršnega ima večina srednjeevropskih držav. Bančni sistem sestavljajo centralna banka (Banka Slovenije) in poslovne

¹ »bank« angleško, »Bank« nemško, »banque« francosko in »banca« italijansko (Ribnikar, 1999, str. 205)

² Bančne storitve so naslednje finančne storitve: sprejemanje depozitov od fizičnih in pravnih oseb ter dajanje kreditov iz teh sredstev za svoj račun in storitve, za katere drug zakon določa, da jih smejo opravljati samo banke (Uradni list Republike Slovenije, št. 7/99).

³ Hamurabi je bil kralj Babilona.

⁴ Hamurabija ni dobro povezovati s financami in z denarjem, saj je prezgodaj živel – precej stoletij pred prvim denarjem. Kredit je sicer bil pred prvim denarjem, vendar je dandanes blagovni kredit (kredit dan in vrnjen v blagu) izjema.

⁵ Banka lahko opravlja bančne posle v svojem imenu in za svoj račun, v svojem imenu in za tuj račun in v tujem imenu in za tuj račun (Bančni in monetarni predpisi, 1991, str. 36).

⁶ Druge finančne storitve so npr. factoring, finančni zakup, izdajanje garancij in drugih jamstev, trgovanje z izvedenimi finančnimi instrumenti, oddajanje sefov, opravljanje poslov plačilnega prometa, itd. (Uradni list Republike Slovenije, št. 7/99).

banke ter hranilnice. Način njihovega delovanja določa Zakon o bankah in hranilnicah iz leta 1991 (Natek, 1997, str. 312).

V Franciji so imena finančnih institucij, ki so banke, nekaj posebnega. Po propadu banke z imenom Banque royal⁷ Francozi niso hoteli slišati za besedo banka približno 150 let. Vse do zadnje četrtine devetnajstega stoletja so Francozi označevali banke z imeni, kakor so »credit«, »cimptoir«, »caisse« - izjema je bila Banque de France, ki jo je leta 1800 ustanovil Napoleon. Posledica tega je, da je še dandanes v Franciji malo bank, ki imajo v svojem imenu besedo banka (Ribnikar, 1999, str. 206).

Pravilno delovanje bančnega sistema je ključnega pomena za nemoteno delovanje gospodarstva in celotne države. Zaradi velikega družbenega pomena bank in precejšnjega tveganja pri opravljanju bančnih poslov so poslovne banke pod strogim nadzorom centralne banke, ta pa je neposredno odgovorna parlamentu kot najvišjemu organu oblasti (Natek, 1997, str. 311-312).

2. ZGODOVINSKA POT DENARNIŠTVA IN BANČNIŠTVA

Človek je družabno bitje. Pri delu je navezan na pomoč sočloveka. Prva stopnja te pomoči je vzajemno delo, ki ga srečamo že v prazgodovinski dobi. Posameznik je hodil na lov v družbi, to ga je varovalo in mu omogočalo uspeh. Druga stopnja medsebojne pomoči je zamenjava predmetov, ki si jih posameznik ustvari s svojim delom. Ta stopnja nastopi, ko se med ljudmi začne javljati delitev po delu. Predmeti, ki naj bi se zamenjali, pa za zadovoljitev potrebe niso enako pomembni, zato preprosta zamenjava ni možna ali ni privlačna. Nastopi tretja stopnja medsebojne pomoči, ki temelji na denarju. Kot denar so ljudje prvotno uporabljali predmete, ki so jim bili v življenju najbolj pri roki in najbolj splošno uporabni. Da ne bi bil človek pri kupovanju bolj ali manj odvisen od slučajnosti, za to skrbi trgovina. To je četrta stopnja vzajemne pomoči po zamenjavi. Človeška družba je sčasoma postala zelo zapletena. To je trgovanje zaviralo in razviti je morala oblike, ki so postopke olajševale. Skupek teh oblik označujemo kot bančništvo in denarništvo. Denarništvo ali bančništvo je zapletena dejavnost, ki jo vršijo hranilnice, posojilnice in banke raznih tipov. Širši izraz za poslovanje njih vseh je bančništvo (Orožen, 1973, str. 7).

V organizirani obliki družbe, ko so nastajala plemena in države, si je torej človek izmislil sredstvo za bolj praktično zamenjavo. To sredstvo je denar, ki je v raznih obdobjih organiziranega življenja človeka imel razne oblike (Waltritsch, 1983, str. 17). Nekaterim ljudem v preteklosti so pomenili denar kamni, ptičja peresa, biseri in školjke, saj so jim ti predmeti predstavljali dragocenost. Ker so jih sprejemali in priznavali kot plačilno sredstvo, jih lahko označimo s skupno besedo »denar«. Najstarejši pisani viri, ki govore o denarju so iz stare Mezopotamije (danes v južnem Iraku), iz obdobja pred približno 4500 leti. Pozneje so kot

⁷ Banque royal je leta 1720 ustanovil Škot John Law (najprej jo je imenoval Banque générale).

plačilno sredstvo začeli uporabljati kovine, to pa je pripeljalo do iznajdbe kovancev (Cribb, 1992, str. 6). Še danes se v marsikaterem primeru vračamo na staro. To velja za države, ki nimajo stabilne valute in so zato primorane dati v zameno za v bolj razvitih državah kupljene stroje in tehnologijo bolj revno in doma pridelano blago. Pri tej, tako imenovani klirinški menjavi, je revnejši tisti, ki mora več plačati (Waltritsch, 1983, str. 17).

Razvoj bančništva je tesno povezan z razvojem in vlogo denarja. Razvoj denarja pa je tesno povezan z razvojem gospodarstva. Ker sta razvoj in funkcija denarja bila v različnih zgodovinskih obdobjih različna (kovani denar, papirnati denar, knjižni denar), je bila tudi vloga tistih, ki so se s temi posli ukvarjali, različna. Zato je tudi značilno, da v posameznih zgodovinsko-razvojnih fazah gospodarstva ni enotne definicije o bankah. Vloga in funkcija bank je torej zgodovinsko opredeljena in tesno povezana z družbenim in gospodarskim sistemom (Bobek, 1989, str. 9). V nadaljevanju si bomo pogledali, kako je do nastanka bank sploh prišlo in kako so se te razvijale.

2.1. BANČNIŠTVO V STAREM VEKU

Prve začetke organizirane oblike menjave blaga, bančništva (Waltritsch, 1983, str. 17), srečamo okrog leta 3400-3200 pr. n. št. v vzhodni Mezopotamiji. Med odkopavanjem razvalin mesta Uruk so odkrili tudi svetišče, v katerem so našli glinaste ploščice s preprostimi znaki, iz katerih je razvidno, da so duhovniki svetišče imeli za nekakšno banko. Svetišče je prejelo od vernikov darove in imelo posestva, ki jih je dajalo v najem. Sprejemalo pa je tudi predmete v shrambo. Vse to so beležili na glinastih tablicah (Orožen, 1973, str. 7).

V starem Babilonu in Siriji je bila tovrstna dejavnost že bolj razvita in tudi razširjena. To dokazujejo najdeni dokumenti, pogodbe, predvsem pa zakonski teksti, kot npr. znana zbirka Hamurabijevih zakonov okoli leta 1700 pr. n. št.⁸ (Bobek, 1989, str. 9). Hamurabijev zakonik govori tudi o bankah. Glavno plačilno sredstvo je rž. Uporabljata se tudi že zlato in srebro, vendar v še nekovanih delcih - stehtano (Orožen, 1973, str. 8). Poleg kovine so posojali tudi razne druge dobrine, kot na primer žito, volno, olje itd. Po Hamurabijevem zakoniku je bilo za to potrebno plačati fiksne obresti. Žito in druge vrste blaga so ljudje najraje shranjevali v templjih, ki so opravljali neko vrsto plačilnega posredovanja, sočasno pa so to blago tudi posojali. Tako so ti templji poleg svojega verskega pomena imeli še komercialni in finančni pomen. Bili so neke vrste velikih bank, kjer je bilo možno hraniti blago (Bobek, 1992, str. 8).

Lidijci, podaniki znanega kralja Kreza, so bili prvi, ki so kovali pravi denar, novčiče, opremljene z državnim pečatom.

Od Lidijcev so prevzeli umetnost kovanja denarja Grki. Ker so bili pomorščaki, so imeli veliko opravka s trgovanjem v vsem Sredozemlju. Denar jim je bil nujno potreben za trgovanje. Mesto

⁸ Hamurabijevi zakoni so obravnavali zasebne lastninske pravice in urejali trgovinsko menjavo ter vsebovali tudi pojem poklicne odgovornosti zdravnikov, gradbenikov in drugih (Hollingsworth, 1993, str. 30).

Atene je imelo v svoji pokrajini Atiki bogate srebrne rudnike. Tako so začeli kovati srebrni denar, drahme. Manjši novci so se imenovali obolos (Waltritsch, 1983, str. 18). V Grčiji⁹ so bili templji (na primer v Delfih, Delosu, Samosu itd.), ki so kot varne zakladnice bili sposobni za hranjenje vrednosti. Ti templji so imeli ogromne zaklade, ki so jim jih zasebniki, vladarji in pokrajine darovali ob vseh mogočih prilikah (vojne zmage, prerokovanja). Vendar naloga svečnikov ni bila samo v hranjenju, temveč tudi v tem, da s posojanjem povečujejo zaklade, finančno moč in s tem pomen templjev in svetišč. S posojanjem se v stari Grčiji niso ukvarjala samo svetišča, temveč tudi premožni posamezniki (Bobek, 1992, str. 8). V Atenah in drugih mestih so najprej menjavali denar in ga posojali manjši denarničarji, ki so opravljali svoj posel na trgu za mizicami (grško: trapeza) in so jih zato imenovali trapezarje oz. mizičarje. V stari Grčiji so torej trapeziti¹⁰ – predvsem tisti, ki so jim zaupali – lahko zelo kmalu razširili svojo dejavnost od prvotnega preverjanja in menjave kovancev na posredovanje plačil, hranjenje denarja in končno posojanje. Grki so imeli že urejeno bančno knjigovodstvo (Orožen, 1973, str. 8-9). Bančniki so dajali veliko posojil. Za domača posojila so zahtevali 10-odstotne obresti, za prekomorska, ki so bila vezana na večji riziko, pa 30-odstotne obresti. Poznali so že bančne nakaznice, tj. denarna pisma, ki jih je trgovec lahko unovčil v banki drugega mesta (Waltritsch, 1983, str. 18). Okrog leta 300 se pojavljajo med Grki državne banke,¹¹ ki so se razširile po državah, ki so nastale iz imperija Aleksandra Velikega, zlasti v Egiptu (Orožen, 1973, str. 9).

V stari Rim so denarni posli prišli iz Grčije, in to prek južne Italije in Sicilije. Zato so ljudem, ki so se najprej ukvarjali s temi posli, pravili trapeziti. V 4. stoletju pr. n. št. pravijo tem ljudem tudi mensarii¹², ki so v starem Rimu na Forumu imeli svoje mize in tam opravljali menjalne posle. Ta posel pa so v starem Rimu hitro izpopolnjevali in ga s tem razvijali, tako da so že v 3. stoletju pr. n. št. mensarii sprejemali depozite in dajali posojila (Bobek, 1989, str. 11). Po celotnem rimskem imperiju je bil v času rimskega cesarstva razvejan sistem privatnih bank,¹³ ki so bile šele v 4. stoletju postavljene pod državni nadzor. Med osnovno dejavnost bank je sodilo sprejemanje depozitov ob izplačilu 4,5 % do 5,5 % obresti, nakazovanje denarja tretji osebi, dajanje posojil ob zaračunavanju ustreznih obresti (povprečno okoli 6 %, vendar tudi 12 %) ter menjava blaga. Za pregled nad obsežnim bančnim poslovanjem so razvili obsežen knjigovodski sistem (Kos et al., 1990, str. 8). Rimljani so uporabljali tako zlatnike kot srebrnike, ker pa je bil Apeninski polotok reven na teh rudah, ki so jih sicer kasneje pridobili v svojem vedno obširnejšem imperiju, so prvotno uporabljali bakren denar (Waltritsch, 1983, str. 18). Srebrni kovanec imenovan »denar« (lat. denarius) uvedejo v starorimski državi med leti 190 in 180 pr. n. št. Pojem denar se je ohranil vse do današnjih dni; s tem označujejo v nekaterih državah (tudi pri nas) plačilno sredstvo nasploh. Pomembno vlogo pri denarnih poslih so imeli bogati patriciji, ki

⁹ Največji razvoj v bančništvu v starem veku je bil dosežen v Grčiji in Rimu (Bobek, 1992, str. 8).

¹⁰ Ime *trapezit* prihaja od trapeza, kar pomeni mizo, pred katero so sedeli in na kateri so imeli kovance, ki so jih preverjali in menjavali. Tudi kasnejši nazivi za ljudi, ki so se ukvarjali s takimi posli, so izšli iz pojma »miza«, vse do današnjega pojma banka, kar je tudi izšlo iz mize.

¹¹ Grki so ustanovili prve državne banke (Waltritsch, 1983, str. 18).

¹² *mensa* = izhaja iz latinščine in pomeni miza

mensarius = latinski izraz za menjalnice in kasneje za bankirje. Ti so shranjevali denar v usnjenih možnjičkih, ki so bili zavezani in opremljeni s popisanimi koščenimi ploščicami, ki so potrjevale, da je bila vsebina vrečke pregledana, da torej v njej ni ponaredkov oziroma novcev slabše kvalitete kovine od predpisane (Kos et al., 1990, str. 8).

¹³ Banke so se razvile iz menjalnic, ki so imele že v času grške civilizacije izjemno važno vlogo pri pretoku denarja.

so financirali vojne pohode in splošne potrebe starorimske države. V primerjavi s staro Grčijo je bilo denarništvo starega Rima veliko bolj konzervativno. Patriciji so imeli denar spravljen doma in tudi plačila so opravljali s fizičnim prenašanjem denarja. Patriciji so s svojimi denarnimi transakcijami ne samo pridobivali politično moč, temveč tudi odločujoči vpliv v sosednjih deželah.

Konec razvoja bančništva v tem prostoru je naredilo preseljevanje narodov in vpad Langobardov leta 568 pr. n. št. v ta prostor (Bobek, 1989, str. 11). Po propadu rimskega imperija¹⁴ je v Evropi zamrlo blagovno gospodarstvo, zato so tudi izginili skoraj vsi kovanci; odtekali so v Bizanc. V Evropi je blagovna produkcija na novo oživila šele okrog 15. stoletja in takrat se je spet pojavilo nekaj več kovanega denarja (Ribnikar, 1999, str. 14).

2.2. BANČNIŠTVO OD PRESELJEVANJA NARODOV DO KONCA 19. STOLETJA

V obdobju od preseljevanja narodov do križarskih pohodov (prvi križarski pohod okoli leta 1096) je bil znan le en tip bančnika, tj. menjalca denarja¹⁵. Tipično za menjalca tega obdobja je, da je v svojih poslih bil teritorialno omejen na ožje področje, kjer je posredoval plačila v kovanem denarju. Iz novih kreditnih in finančnih potreb križarskih pohodov nastajajo že poklicni posojevalci denarja, ki pridobivajo tuja denarna sredstva v obliki depozitov, da bi jih posojali povpraševalcem.

V srednjem veku so razvili dvojno knjigovodstvo, menico in depozitna potrdila, kasneje imenovana banknote.¹⁶ Menica je bila sprva namenjena za zmanjševanje denarnega prenašanja.¹⁷ Bankovci so nastali iz depozitnih potrdil denarnih menjalcev. Najprej so bila depozitna potrdila popolnoma krita. Ko pa so menjalci denarja na podlagi izkušenj prišli do spoznanja, da je za zadovoljitev dnevnih izplačilnih potreb nujno imeti na voljo samo določen odstotek vplačanih kovancev, so pričeli izdajati dodatna depozitna potrdila (brez kritja) v kreditnih odnosih. S tem so ustvarjali denar. To so delali v Italiji.¹⁸ V drugi polovici 17. stoletja so v Angliji takšna

¹⁴ S propadom zahodnorimskega cesarstva (476 n. št.) se začne srednji vek, ki traja do odkritij in reformacije (ur. 1492) (Leksikon Cankarjeve založbe, 1998, str. 1009).

¹⁵ Pri vsej različnosti denarja, ki je bil v obtoku, pri pogostem spreminjanju in nihanju teže kovancev, predvsem pa pri različno vsebovani valutni snovi (zlato, srebro), je bil menjalec denarja nepogrešljiv strokovnjak, priznan od vseh. Zato so pogosto na menjalce prenašali tudi kovno pravico.

¹⁶ *Banknote* so temeljile na vrednostnih papirjih – nestabilne in ekspanzivne kategorije, kar je pripeljalo do hitrega propada leta 1716 ustanovljene privatne emisijske banke Banque Générale (Bobek, 1989, str. 13).

¹⁷ V tej funkciji je bila v Italiji znana že v 12. stoletju. Trgovec, ki se je namenil na sejem, se je zaradi nevarnih poti izogibal nositi s seboj večje količine denarja. Namesto tega je ta denar vplačal pri enem izmed denarnih menjalcev, ki mu je za prejeti znesek izdal menjalno pismo ter zajamčil izplačilo v istem znesku v kraju njegovega potovanja.

¹⁸ Italijanski meščani so v XIV. stol. zamenjevali denar za blagajniška potrdila, ki so se obrestovala. Cerkev je spočetka obsojala jemanje obresti kot greh, zato so bančne posle opravljali Židje, ki jim vera tega ni branila (Zgodovina od začetkov civilizacije do danes, 1968, str. 170). V srednjem veku so bili Židje med najbolj slavnimi bančniki in tudi v sedanosti so ljudje židovskega rodu med najbolj bogatimi in znanimi svetovnimi bančniki (Waltritsch, 1983, str. 18).

potrdila izdajali zlatarji, od leta 1694 pa predvsem Bank of England, ki šteje za prvo centralno emisijsko banko.¹⁹

Nastanek modernega bančništva je treba iskati pri menjalcih denarja (bancherii ali banchieri) srednjeveške Italije. V srednjem veku srečamo poleg menjalcev denarja, bančnikov in finančnikov še celo vrsto javnopravnih bank.²⁰ V tem času se vse bolj pojavlja tudi povezava med nekaterimi funkcijami bank na eni strani ter javnopravnimi ustanovami (občinami, mesti, državami) in vladarji na drugi strani.

V tistem času so se z izdajanjem (nekritega) papirnatega denarja, dokler niso tega zaupali eni sami centralnoemisijski banki, ukvarjale vse banke. Zaradi tega so se imenovalle tudi »papirnaté banke«. Čim bolj so skušale izkoristiti svoje možnosti za izdajanje papirnatega denarja in posledice takšnega poslovanja je bilo množično propadanje bank. V naslednjem obdobju je bil dan večji poudarek sprejemanju depozitov in dajanju kreditov na podlagi le-teh. Nastopi obdobje tako imenovanih »depozitnih bank«.

Leta 1852 je bila v Parizu ustanovljena banka delniškega tipa, imenovana Credit Mobilier, ki je bila drugačna od zakoreninjenih bank v lastnini močnih zasebnih bančnikov. Ustanovljena je bila zaradi vse močnejših potreb razvijajoče se industrije.²¹ Po izkušnjah te banke so zelo hitro tudi v drugih državah (na Nizozemskem, v Španiji, Švici, Italiji in Nemčiji) začeli ustanavljati podobne banke, ki so v celoti posnemale poslovne prijeme pariške Credit Mobilier. Izjema je bila edino Anglija. Medtem ko so na kontinentu ustanavljali v tem času banke predvsem za tiste, ki denar potrebujejo, so v Angliji ustanavljali banke za tiste, ki denar imajo. To so bile depozitne banke. Na kontinentu se razvoj nadaljuje v tip banke, ki je danes znana kot univerzalna banka.

Devetnajsto stoletje je pomembno tudi zaradi nastajanja in razvoja hranilnic (Bobek, 1992, str. 10-13). Na splošno je značilnost hranilnic, da so njihovi komitenti predvsem posamezniki ali gospodinjstva. Zato imajo praviloma številne vlagatelje z majhno povprečno velikostjo vlog (Ribnikar, 1994, str. 31). Za hranilnice je torej značilno zbiranje drobnih denarnih sredstev prebivalstva in financiranje manj premožnih slojev prebivalstva. Zato pri njihovem poslovanju ni bil toliko v ospredju motiv dobička, temveč bolj motiv samopomoči, podobno kot pri kasnejših združnih ustanovah. Njihova vloga se v bančnem sistemu sčasoma vse bolj krepi, tako da začnejo konkurirati poslovnim bankam.

2.3. BANČNIŠTVO OD KONCA 19. STOLETJA DO DANES

Poslovne banke postajajo vse močnejše. Svojo finančno moč povečujejo s pripojitvami drugih bank in z udeležbo v njihovem kapitalu. Organizira se močna korespondenčna mreža med

¹⁹ čeprav trdijo Švedi, da je pri njih taka banka bila ustanovljena že leta 1661 – Sveriges Riks bank

²⁰ Leta 1401 nastane v Barceloni javnopravna menična, depozitna in žirobanka Taula di cambi; v Frankfurtu leta 1402 Wessil Bank; leta 1408 pa v Genovi Casa di San Giorgio.

²¹ Relativno majhni kapitali zasebnih bančnikov niso zmogli velikih potreb hitrega razvoja; za te potrebe je bila nujna nova organizacijska oblika banke, tj. banke na delniški podlagi.

bankami, kar pospešuje njihovo mednarodno sodelovanje. To sodelovanje prekine prva svetovna vojna, ki prinese dodatno še spremembe v nacionalnih in internacionalnih monetarnih sistemih (Bobek, 1989, str. 14).

Evropsko gospodarstvo je potrebovalo deset let, da si je zacelilo rane, ki mu jih je zadala prva svetovna vojna. Zato je bilo deset let evropsko tržišče odprto ameriškemu blagu. V ZDA so farmarji v celoti izkoriščali svoja zemljišča, industrija in zaslužki pa so bili na zavidljivi ravni.²² Nihče ni verjel, da bi lahko deželo prizadela kriza. Vsak je hotel samo obogateti in to čim hitreje. Lotili so se vrtoglave špekulacije. Najemali so kredite in nakupovali delnice, zato so se njihove cene dvigale daleč nad realno vrednost. To je bil prvi vzrok za začetek svetovne gospodarske krize. Drugi vzrok je izviral iz dejstva, da si je Evropa po desetih letih gospodarsko opomogla. Zato so krizo prvi občutili farmarji, ker niso mogli prodati žita. Začel se je razvijati znani proces: ker farmar ni imel denarja, ni mogel kupovati v trgovini, ker ta ni mogla prodajati, ni mogla kupovati od tovarnarja, in ker ta ni mogel prodajati, je začel zmanjševati produkcijo in odpuščati delavce, ali pa je popolnoma ustavil tovarno. Tak razvoj in njegove posledice je še pospešil črni dan (black day) 23. oktobra 1929, ko 16 milijonov delnic na newyorški borzi ni našlo kupcev, lastniki delnic pa niso mogli vrniti posojil in je hkrati propadlo 5000 bank. Kriza je zajela skoraj vse evropske države²³ in številne velike banke in denarni zavodi so doživeli polom. V evropskih državah se je kriza, ki je nastala v ZDA, poznala na dva načina: prehrabni predmeti, predvsem žito, niso imeli nobene vrednosti, novice o polomu ameriških bank pa so povzročile, da so ljudje izgubili zaupanje v denarne zavode in začeli hraniti denar doma (tezavriranje). To je povzročilo nepravilno kroženje denarja in dalo denarju, ki ga je bilo premalo v obtoku, preveliko vrednost (Zgodovina od začetkov civilizacije do danes, 1968, str. 288-289).

Opustitev zlatega standarda, izločitev delovanja zlatega avtomatizma, manipuliranje z nekritim papirnatim denarjem, vse večje devizne omejitve in razcep v svetovnem gospodarstvu je preprečilo ponovno vzpostavitev intenzivne kooperacije v bančništvu. Druga svetovna vojna je to krizo še poglobila.

Z nastankom novih držav socialističnega tipa se razvija tudi nov tip banke, ki mora predvsem zagotoviti potrebe delovanja planskega gospodarstva. V teh državah izgubijo banke svojo poslovno sposobnost in postanejo podaljški državnih organov. Svojih storitev ne prilagajajo potrebam povpraševanja po le-teh, temveč potrebam po planskem usmerjanju gospodarstva. Nasprotno temu pa banke v kapitalističnem delu sveta intenzivno razvijajo paleto svojih storitev glede na potrebe gospodarstva in prebivalstva. Takšen razvoj močno pospešuje specializacijo bank. Vendar je tudi v tem delu sveta opazen vse večji vpliv držav na oblikovanje in delovanje lastnega bančnega sistema.

Zadnja desetletja karakterizira bančništvo izredno močan in hiter razvoj storitev, kar mu je omogočilo hiter razvoj in nastanek novih informacijskih sistemov. Ti so v bančnem poslovanju temeljnega pomena, saj omogočajo bankam varnejše poslovanje in hitrejše kroženje finančnih

²² Poleg tega je bila Evropa dolžna ZDA vsaj 12 milijard dolarjev.

²³ Konec oktobra 1931 je bilo v ZDA 6,5 milijona brezposelnih, v Nemčiji 4,5 milijona, v Angliji 3 milijone itd.

sredstev ter s tem njihovo učinkovitejše izkoriščanje. Moderni informacijski sistem omogoča bankam tudi učinkovitejšo mednarodno povezavo.

Sodobna banka je tesno vtkana v gospodarske tokove in je tako njihov sestavni del. S tega vidika je torej sodobna banka razvojni dejavnik, brez katerega si ni mogoče zamisliti hitrega razvoja sodobnih gospodarstev (Bobek, 1989, str. 14-15).

3. RAZVOJ BANČNIŠTVA NA SLOVENSKEM PO OBDOBJIH

3.1. SLOVENSKO BANČNIŠTVO DO PRVE SVETOVNE VOJNE

Razvojna črta slovenskih denarnih zavodov je enostavna in stopničasta. Najprej so se razvile in začele delovati hranilnice, sledile so jim kreditne zadruge, kot zadnje pa so na prizorišče stopile banke v obliki delniških družb. Denarne institucije niso nastajale same iz sebe in zaradi sebe, ampak so nastale zaradi gospodarskih potreb slovenskega gospodarskega okolja (Lazarevič, Prinčič, 2000, str. 19).

Naši predniki so se v času marčne revolucije 1848 komaj zavedali pomena vrenja v takratni avstrijski državi. Še vedno je v njih prevladoval duh fevdalnega časa,²⁴ ki je pomenil odvisnost od tujih gospodov. V mestih je sicer bilo opaziti spremembe, čeprav postopne, manj pa je bila tega spoznanja deležna dežela, čeprav je takrat pretežen del slovenskega naroda živel na vasi (Videčnik, 1989a, str. 6). Kmečka odveza je sicer pomenila konec podložništva, vendar so se z razglasitvijo zakona, ki je urejal odškodninsko plat prevzetih kmetij, mnogi kmetje znašli v hudi stiski. Plačati je bilo treba tretjino ocenjene vrednosti posestva, kmetje pa niso imeli tržnih viškov, da bi denar prislužili (Videčnik, 1989, str. 5). Razen tega je nemogoč dedni zakon²⁵ grozil razkosati kmečke domačije, ljudje so se zatekali k posojilom, ki pa so bila draga. Denar so imeli v rokah v glavnem tujci, ki so z njimi uresničevali raznarodovalne načrte, posebno na Štajerskem, in tako želeli deželo narediti nemško. Odras bede našega naroda je tudi izseljevanje, ki je bilo med leti 1890 in 1914 najhujše. Vasi so se praznile in poceni delovna sila se je prodajala dejansko za vsako ceno. Kmečki proletariat je postal plen izkoriščevalcev (Videčnik, 1989, str. 6-7).

Sprva so ljudje denarnim zavodom le malo zaupali, saj niso bili vajeni poslovanja z denarjem, ker ga preprosto niso imeli. Pa še to je morda vplivalo na dvome ljudi, da so prvi denarni zavodi na Slovenskem bili več ali manj v rokah vladajočih, torej tujcev. Ti so bili med ljudstvom znani kot izkoriščevalci in so na vse načine segali po že tako skromnem imetju naših ljudi, ne nazadnje preko dajanja ugodnih posojil, ki so jih potem neusmiljeno izterjali, tudi za ceno propada posojilojemalca. Tako so si na veliko pridobili našo posest.

²⁴ Nekdanji fevdalci niso usmerjali kmetov k napredku in pospeševanju proizvodnje. Bolj kot to, jim je godilo, da so bili naši ljudje nerazgledani (le malo jih je bilo šolanih). Nevedne je tujec lažje izkoriščal (Videčnik, 1989, str. 5).

²⁵ Vsi otroci so imeli pravico do enakih deležev od posesti.

Začetki so bili torej težki, potrebna je bila preobrazba ljudi, nujno je bilo zaupanje v domače izobraženstvo, ki je postopoma prevzemalo usmerjanje ljudstva v narodnem in gospodarskem pogledu (Videčnik, 1989b, str. 9).

3.1.1. Hranilnice

Prvi denarni zavodi, ki so se na slovenskem ozemlju pojavili v začetku 19. stoletja, so bile regulativne hranilnice (Lazarević, Prinčič, 2000, str. 23). Bili so del nemškega sistema in se zato niso mogli razširiti zunaj ozkega mestnega okolja, kjer je prevladovala slovenščina (Jaklič, 1999, str. 211). Osnovna naloga regulativnih hranilnic je bilo navajanje prebivalstva na varčevanje, nato iz tako zbranih sredstev nudenje posojil po nizki obrestni meri oziroma po nižji, kot je bila prevladujoča. Poleg gospodarske so imele hranilnice še pomembno socialno vlogo, to je podpiranje kulturnih, socialnih in gospodarskih ustanov.²⁶ Hranilnice so ustanovljale politične oblasti: dežele, mesta in občine, ki so morale jamčiti za varnost vlog (Lazarević, Prinčič, 2000, str. 23).

Najstarejši denarni zavod na Slovenskem je bila Ljubljanska hranilnica, ustanovljena leta 1820. Leta 1845 je dobila ime Kranjska hranilnica (Jaklič, 1999, str. 211). Ta hranilnica ni bila novost samo v slovenskem prostoru, temveč tudi v širše avstrijskem - bila je namreč druga tovrstna hranilnica v Avstriji (Lazarević, 2001, str. 72). Sodila je med tako imenovane regulativne hranilnice. To so bile hranilnice, ki so se smele ukvarjati po posebnem statutu le z absolutno dobro zavarovanimi kreditnimi posli, večinoma s hipotekarnimi krediti. Uživale so posebne prednosti, zlasti to, da so smele sprejemati denarne vloge mladoletnih otrok, sirot, varovancev (Tosti, 1989, str. 11). Slabost te hranilnice in ostalih, ki so nastale kmalu za njo v Celovcu, Gorici, Trstu in drugje, je bila, da so bile ustanovljene z nemškim oziroma italijanskim kapitalom in bile tako v nemških oziroma italijanskih rokah (Jaklič, 1999, str. 211). Ker je bilo poslovanje omejeno na ljubljansko oziroma mariborsko meščansko okolje, je bil vpliv teh zavodov s širšega stališča slovenske družbe neznaten (Hočevar, 1984, str. 182).

Slovenske hranilnice so imele zelo veliko naložb v vrednostnih papirjih; šlo je za državne obveznice in druge vrednostne papirje, ki so tedaj veljali za zelo zanesljive naložbe. Tako so hranilnice pred prvo svetovno vojno imele v povprečju približno petino svojih aktiv naloženih v to bilančno rubriko. Med posameznimi hranilnicami so obstajale razlike, prednjačila pa je Kranjska hranilnica, ki je imela v državnih vrednostnih papirjih kar tretjino svojih aktiv (Lazarević, Prinčič, 2000, str. 26). Ustanavljanje hranilnic in posojilnic je imelo tudi svoje politično obeležje. Narodno zavedni Slovenci so uvideli, da je politični razvoj Slovencev možen le, če si bodo pridobili gospodarsko neodvisnost od tujcev. Spoznali pa so tudi, da ta gospodarska osamosvojitve ne bi smela biti omejena le na meščanske, trgovske in obrtniške kroge, ampak je treba okrepiti tudi slovensko kmečko prebivalstvo, da bi se moglo obdržati na

²⁶ Z ustanavljanjem regulativnih hranilnic so omogočili zbiranje finančnih sredstev in jih usmerjati v lokalno in narodnostno pomembne investicije, v gradnjo šol, občinskih stanovanj oz. družinskih hiš, vodovodov, cest, železnic, gasilskih domov itd. Ponekod so slovenske regulativne hranilnice pomenile protiutež nemškemu zavodom, tako regulativna hranilnica celjskega okraja nemški mestni hranilnici, Mestna hranilnica ljubljanska pa Kranjski hranilnici (Hočevar, 1984, str. 182).

svoji nacionalni zemlji. V ta namen so začeli ustanavljati posebni, našim razmeram prilagojeni tip posojilnic in hranilnic, ki so se do prehoda v dvajseto stoletje razrasle v mrežo, ki je pokrivala domala sleherni kot slovenskega narodnostnega prostora (Bobek, 1989, str. 15). Lokalne oblasti so spoznavale, da so hranilnice lahko zelo koristne tudi za njihovo gospodarjenje. Zaradi tega in zaradi naraščajočih potreb se je od sedemdesetih let devetnajstega stoletja naprej povečalo ustanavljanje hranilnic. Pri ustanovitvah so prednjačila štajerska mesta, občine, okraji (glej Tab.1).

Tabela 1: Leta ustanovitve in obseg hranilnih vlog pri slovenskih regulativnih hranilnicah v letu 1913

Regulativne hranilnice	Leto ustanovitve	Vloge v kronah	Delež vlog v skupnem obsegu
Kranjska hranilnica	1820	50.063.000	26,16 %
Mestna hranilnica Ptuj	1862	9.364.000	4,89 %
Mestna hranilnica Maribor	1862	27.941.000	14,59 %
Mestna hranilnica Celje	1865	10.795.000	5,64 %
Okrajna hranilnica Slovenska Bistrica	1868	1.696.000	0,88 %
Okrajna hranilnica Slovenjgradec	1869	4.085.000	2,13 %
Mestna hranilnica Brežice	1870	1.435.000	0,74 %
Okrajna hranilnica Slovenske Konjice	1872	1.364.000	0,71 %
Okrajna hranilnica Sveti Lenart	1873	1.397.000	0,72 %
Okrajna hranilnica Kozje	1874	664.000	0,34 %
Mestna hranilnica Ljutomer	1874	1.916.000	1,00 %
Okrajna hranilnica Rogatec	1875	853.000	0,44 %
Mestna hranilnica Ormož	1879	2.197.000	1,24 %
Mestna hranilnica Kočevje	1882	6.565.000	3,43 %
Mestna hranilnica Ljubljana	1889	43.607.000	22,79 %
Južnoštajerska hranilnica Celje	1889	4.295.000	2,24 %
Mestna hranilnica Kranj	1893	5.442.000	2,84 %
Mestna hranilnica Novo mesto	1894	3.565.000	1,86 %
Mestna hranilnica Radovljica	1896	4.108.000	2,14 %
Občinska hranilnica Marenberg	1898	1.887.000	0,98 %
Mestna hranilnica Kamnik	1901	2.137.000	1,11 %
Občinska hranilnica Krško	1901	1.155.000	0,60 %
Mestna hranilnica Črnomelj	1905	862.000	0,45 %
Občinska hranilnica Kostanjevica	1907	192.000	0,10 %
Občinska hranilnica Vrhnika	1910	2.108.000	1,10 %
Hranilnica kmečkih občin Ljubljana	1911	1.685.000	0,88 %

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 24.

Najmočnejša hranilnica je bila Kranjska hranilnica, z majhnim zaostankom pa ji je sledila Mestna hranilnica ljubljanska. K tema dvema velja priključiti še mariborsko mestno hranilnico. Vse druge hranilnice so bile zelo majhne, njihov vpliv, razen na lokalni ravni, v slovenskih razmerah ni bil zaznaven. Med pomembnejšimi velja posebej omeniti še mestni hranilnici iz Celja in Ptuja.

Ko seštejemo vloge pri prvih treh hranilnicah, ugotovimo, da so skupno zbrale skoraj dve tretjini vloženih sredstev pri slovenskih hranilnicah. Če tem trem priključimo še mestni hranilnici iz Celja in Ptuja, se ta delež dvigne kar na tri četrtine (Lazarevič, 2001, str. 72).

3.1.2. Kreditne zadruge

Hranilnicam je sledilo intenzivno ustanavljanje kreditnih zadrug. Te so bile najštevilčnejši denarni zavodi in so s svojo široko razpredeno mrežo segale tako rekoč do zadnje slovenske vasi. Kreditno združništvo je mobiliziralo množico majhnih prihrankov in jih s poceni posojili dodeljevalo kmetom in obrtnikom. Pri zadrugah so bila posojila cenejša zaradi dveh temeljnih gibal poslovanja, samopomoči in vzajemnosti (Lazarevič, Prinčič, 2000, str. 26, 29).

Združne hranilnice in posojilnice so bile torej sposobne zajeti množico drobnih prihrankov malih ljudi, ki drugače sploh ne bi prišli v stik z denarnimi institucijami. Poslovanje teh kreditnih zadrug je bilo prilagojeno potrebam in načinu življenja podeželskega prebivalstva. Tovrstne ustanove niso čakale, da bi ljudje prišli k njim, temveč so si same utrle pot do ljudi. Vodstvu kreditnih zadrug so bile zelo dobro znane gospodarske razmere posameznih varčevalcev in kreditna sposobnost posameznih posojilojemalcev, saj so jih zaradi vsakdanjih stikov osebno poznali.²⁷ Prav ta enostavnost in dostopnost sta bili vzrok, da so kreditne zadruge postale največji zbiralec hranilnih vlog v slovenskem prostoru, pomembne pa so bile tudi kot posojilodajalec. V tem procesu sta imela pomembno vlogo dva sloja tedanjih slovenskih izobražencev. To so bili učitelji in duhovniki, ki so delovali v procesu gospodarskega dviga na Slovenskem v devetnajstem stoletju. Vloga učiteljev in duhovnikov je bila izrazita v začetni dobi kreditnega združništva, saj so oni kot edini izobraženci, zlasti na podeželju, prevzeli nase breme ustanavljanja in vodenja tovrstnih zavodov. Največkrat je bil tudi od njihovega ugleda odvisen uspeh posamezne združne hranilnice in posojilnice (Lazarevič, 2001č, str. 72).

V slovenskem prostoru sta se razvila oba v Evropi uveljavljena tipa kreditnih zadrug, to sta Schulze–Delitschev²⁸ in Raiffeisenov²⁹ združni sistem. Razlika med njimi je razvidna iz preglednice (Glej Tab. 2). Poleg teh dveh so pri nas obstajali tudi tako imenovani »vošnjakovi«³⁰ denarni zavodi, ki so bili slovenska posebnost.

²⁷ Tako so velikokrat imeli uradne ure kar v nedeljo po maši, ko si je večina ljudi vzela čas še za kaj drugega kot za vsakdanje delo. Takrat so lahko položili svoj denar v hranilnico, hkrati pa se brez odvečnih formalnosti in dolgotrajnih postopkov tudi dogovarjali o različnih posojilih.

²⁸ Schulze-Delitsch: zavod za vse stanove, tudi izobraženstvo, deluje na obsežnem območju, uvaja deleže in smatra ta denar kot obratna sredstva, dobiček se deli med članstvo (Videčnik, 1989, str. 24).

²⁹ Načela Raiffeisen so prilagojena kmečkim razmeram, vsaka vas naj ima svojo hranilnico, vodijo naj jo kmetje sami, najboljši naj bodo na čelu, dela opravljajo brezplačno, poslovanje brez deležev posojila so le na zadolžnice, čisti dobiček ostane hranilnici (Videčnik, 1989, str. 24).

³⁰ Vošnjakovi denarni zavodi: temelj so bila mešana načela Raiffeisen in Delitsch, uvedli so visoke in male deleže, da bi tako lahko sodelovali tako bogati kot ne bogati, visoki deleži so imeli glasovalno pravico, posojila so dajali po raznih bančnih običajih (Videčnik, 1989, str. 24).

Tabela 2: Organizacijska zasnova kreditnih zadrug

Schulze–Delitschev sistem	Raiffeisenov sistem
Zveza slovenskih posojilnic/ Zadrुžna zveza Celje	Zveza kranjskih posojilnic/ Zadrुžna zveza Ljubljana
- več vrst deležev (glavni in opravljeni)	- enotni menjalni deleži
- posameznik ima lahko več deležev	- posameznik ima lahko le en delež
- kolikor deležev, toliko glasov na občnem zboru	- en delež, en glas na občnem zboru
- v vodstvene organe se lahko izvoli le glavne deležnike	- vsi zadrुžniki se lahko potegujejo za vodstvena mesta
- neomejeno območje delovanja	- omejeno območje delovanja
- delitev dobička med zadrुžnike	- dobiček se obvezno razporeja v rezervne sklade

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 28.

Prva ustanovitelja slovenskega zadrुžništva sta bila brata Josip³¹ in Mihael³² Vošnjak, prvi kot idejni utemeljitelj in buditelj, drugi kot realni (stvarni) ustvaritelj (Orožen, 1977, str. 9). Mihael Vošnjak je bil izreden uresničevalec zamisli o gospodarskem napredku Slovencev in pobudnik slovenskega narodnega hranilništva (Videčnik, 1989b, str. 10). V svojih programih je upošteval položaj slovenskih prebivalcev, ki so bili nenehno izpostavljeni potujčevanju in iz tega nakazoval potrebo po lastnem, slovenskem kapitalu. Predvsem je poudarjal nujnost ustanovitve ljudskih denarnih zavodov na območju spodnještajerske, kjer je pritisk potujčevanja iz leta v leto naraščal (Videčnik, 1997a, str. 21).

Zibelka slovenskega zadrुžništva je bila Štajerska. Prve zadrug³³ so začeli ustanavljati v sedemdesetih letih devetnajstega stoletja, še posebej po sprejetju zadrुžnega zakona leta 1873. Prve slovenske kreditne zadrug, imenovane posojilnice, so bile ustanovljene na podlagi Schulze–Delitschevih načel.

Na pobudo Mihaela Vošnjaka je leta 1883 v Celju nastala Zveza slovenskih posojilnic, prva slovenska in tretja avstrijska zadrुžna zveza. Zveza slovenskih posojilnic je povezala in uskladila poslovanje članic ter hkrati pospeševala ustanavljanje novih zadrug (Lazarević, 2001, str. 72-73). Tako je postalo Celje središče slovenskega posojilništva na Štajerskem (Videčnik, 1989, str. 13). Z Zvezo slovenskih posojilnic³⁴ je bilo konec stihijskega in idealističnega

³¹ Dr. Josip Vošnjak je že sredi devetnajstega stoletja nenehno opozarjal na gmotno osamosvojitve Slovencev, češ da ta prinaša tudi politično neodvisnost od tujcev, ki so na vse načine udeleževali željo po potujčevanju. Leta 1872 je napisal osnutek pravil za delovanje narodnih hranilnic. Ta pravila bi lahko imeli za prva tovrstna pri nas (Videčnik, 1989b, str. 9). Josip Vošnjak je spredel, da moramo Slovenci po poti Čehov (Videčnik, 1997, str. 26).

³² Če je bil dr. Josip Vošnjak dober načrtovalec zamisli o narodnih denarnih zavodih, je bil izredno prizadeven izvrševalec in organizator njegov brat, inž. Mihael Vošnjak (Videčnik, 1988, str. 13). Inž. Mihaela Vošnjaka štejemo za očeta slovenskih posojilnic (Waltritsch, 1983, str. 45).

³³ Prve zadrुžne posojilnice so nastale po češkem vzoru v sedemdesetih letih na pobudo bratov Vošnjakov (Hočevar, 1984, str. 183).

³⁴ Leta 1905 se je Zveza slovenskih posojilnic preobrazila v Zadrुžno zvezo Celje, zadrुžno revizijsko zvezo.

ustanavljanja posojilnic. Začelo se je načrtno vzpostavljanje omrežja kreditnih zadrug in število zadrug se je naglo dvignilo.

Sredi devetdesetih let devetnajstega stoletja se začne druga doba slovenskega zadružništva, ki ga označuje konec celjskega primata in prenos težišča zadružne iniciative s Štajerske na Kranjsko. Ta proces se je sočasno ujemal z ločitvijo političnih duhov na Slovenskem, kar je našlo svoj odsev tudi pri zadružnem polju. Zadružništvo je postalo pomembna postavka v političnih bojih katoliškega in liberalnega tabora. Pri tem je imela več uspeha katoliška stran, ki je za razširjanje zadružništva angažirala duhovščino na podeželju. V drugem obdobju se je uveljavil Reiffeisenov princip, ki ga je na slovensko vsadil Janez Evangelist Krek. Število raiffeisenovih zadrug je hitro naraščalo. Nujno jih je bilo povezati, kar so storili z ustanovitvijo Zveze kranjskih posojilnic (1895), ki je pozneje prerasla v Zadružno zvezo v Ljubljani. Leta 1907 so v Ljubljani ustanovili še tretjo revizijsko zvezo, Zvezo slovenskih zadrug, ki je nastala z izločitvijo kranjskih in primorskih kreditnih zadrug iz celjske Zadružne zveze. Vzrok za izločitev je bil političen. Pravzaprav je šlo za delitev na pokrajinski podlagi, saj so pri celjski zvezi ostale vse štajerske in koroške zadruge, druge pa so se pridružile Zvezi slovenskih zadrug (Lazarevič, 2001, str. 73).

3.1.3. Banke v obliki delniških družb

Leta 1867 je nastala Ljubljanska obrtna banka, ki jo je nasledila uspešna Kranjska eskomptna družba, ki je bila likvidirana 1884. V Mariboru je bila uspešnejša Mariborska eskomptna banka, ki so jo ustanovili 1872 in je poslovala do 1921, ko se je preimenovala v Jugoslovansko Union bank in so njen sedež prenesli v Beograd. Obe banki sta bili v nemških rokah in omejeni le na meščansko okolje, tako da za slovenski gospodarski razvoj nista bili posebnega pomena.³⁵ Slovenci smo torej v času, ko sta se na slovenskih tleh razvijala nemška industrija in bančništvo, ostali neaktivni.

Širši vpliv v slovenskem prostoru je imela Prva občna zavarovalna banka Slovenije, ki so jo ustanovili leta 1871 v Celju in je začela odpirati poslovalnice po vsej monarhiji. Njen propad leta 1876 je imel za razvoj slovenskih delniških družb daljnosežne posledice. Nezaupanje, ki je nastalo med potencialnimi delničarji, je povzročilo, da je prišlo do ustanovitve prve slovenske delniške banke z imenom Ljubljanska kreditna banka (LKB) šele leta 1900, kar pomeni začetek slovenskega bančništva (Jaklič, 1999, str. 211-212). Pri tem je imel odločilne zasluge Ivan Hribar. Posvojil je idejo o banki, za katero so se zagreli slovenski podjetniki in politiki. Zavedal se je, da bi bilo za uresničitev zamisli dobro, če bi jo podprla kakšna že obstoječa ugledna banka. S svojimi češkimi zvezami je dosegel, da je ustanovitev Ljubljanske kreditne banke podprla Živnostenska banka, ki je vplačala polovico delniške glavnice (Lazarevič, Prinčič, 2000, str. 36), preostalo polovico delniške glavnice pa so po promocijski akciji vpisali Slovenci, tako posamezniki kot kreditne zadruge (Lazarevič, 2001, str. 73). Banka se je začela pod spretnim

³⁵ Bančne delniške družbe, ki so v sedemdesetih letih devetnajstega stoletja delovale v Mariboru in Prekmurju, so bile, poleg tega, da so hitro ugasnile, preveč zaprte v ozke lokalne okvire (Lazarevič, 2001, str. 73).

vodstvom hitro razvijati³⁶ (Tosti, 1989, str. 13). Do začetka prve svetovne vojne je po slovenskem etničnem ozemlju razpredla svoje podružnice - imela jih je v Celovcu, Trstu, Gorici in Celju - s katerimi je podpirala slovensko gospodarsko podjetnost. Z ustanovitvijo podružnic v Splitu in Sarajevu je omogočala tudi krepitev gospodarskih stikov in prodor slovenskega gospodarstva tudi na območje Dalmacije in Bosne.

Ljubljanska kreditna banka je bila prva vseslovenska banka, ki je drugim utirala pot do uspeha. Pozneje ji je sledila še leta 1905 skupaj s hrvaškim kapitalom ustanovljena Jadranska banka v Trstu³⁷ (Lazarević, 2001, str. 73). Obe banki sta bili delniški banki univerzalnega tipa (Bobek, 1989, str. 15). Leta 1910 je začela poslovati tudi Kranjska deželna banka, ki se je ukvarjala predvsem s kreditiranjem občin in podeljevanjem hipotekarnih posojil. Šest let pozneje je začela ravno tako v Ljubljani delovati še Ilirska banka³⁸ (1916), banka splošnega tipa. Obdobje do prve svetovne vojne je bilo obdobje hitre rasti, samo od leta 1908 do 1912 so se vloge več kot podvojile, raznovrstna posojila pa točno podvojila (Lazarević, 2001, str. 73).

Prve banke, zlasti Ljubljanska kreditna banka in Jadranska banka v Trstu, so si določile zelo široko področje dela – sprejemanje vlog na hranilne, tekoče in žiro račune, eskontiranje in reeskontiranje menic, dodeljevanje vsakovrstnih posojil, aktivno udeleževanje pri različnih pridobitniških podjetjih in razne bančne storitve, kot sta nakup in prodaja vrednostnih papirjev. Banke so sorazmerno hitro prevzele tudi vlogo investicijskih bank (Lazarević, Prinčič, 2000, str. 39).

Ustanovitev prvih slovenskih delniških bank na prelomu stoletja je pripomoglo k uvajanju in širjenju finančnih inovacij v slovenskem prostoru. Do tedaj je bilo namreč finančno posredništvo omejeno na delovanje regulativnih hranilnic in kreditnih zadrug (Hočevar, 1984, str. 191), ki so se osredotočile na zadovoljevanje denarnih potreb in zahtev predstavnikov drobnogospodarskega sektorja, ki je v Sloveniji tedaj prevladoval. Nasprotno pa so se banke osredotočile na podjetniški sektor (Lazarević, Prinčič, 2000, str. 43).

3.2. SLOVENSKO BANČNIŠTVO MED PRVO SVETOVNO VOJNO

Izbruh prve svetovne vojne je pomenil velik zastoj v vsakem pogledu (Videčnik, 1989, str. 7). Obdobju začetne rasti poslovnih bank, ki je trajalo do leta 1912, je sledilo obdobje postopnega nazadovanja, ki se je začelo z balkanskimi vojnama in stopnjevalo med prvo svetovno vojno. Vojne razmere so oslabile finančno moč bank. Med tem ko so se v obdobju 1914-1918 zvišali življenjski stroški za 1200 odstotkov, se je združena bilančna vsota slovenskih bank v istem

³⁶ Začela je dajati kratkoročne kredite, eskontirati trgovske in posojilniške menice ter poživila vse bančne posle, zlasti, ker je uvedla v trgovsko poslovanje tekoče in žiro račune. Tako si je banka pridobila zaupanje pri ljudeh, začele so naraščati denarne vloge, ki so bile zopet na razpolago banki za nadaljnje kreditne in druge posle (Tosti, 1989, str. 13).

³⁷ Pri ustanovitvi Jadranske banke je imela vodilno finančno vlogo LKB, torej ne več neka zunanja banka, kot je bilo to pri ustanovitvi LKB (Hočevar, 1984, str. 185).

³⁸ Pobuda za ustanovitev Ilirske banke je prišla iz katoliških krogov in naj bi postala protiutež LKB, ki je bila v rokah liberalnih krogov (Jaklič, 1999, str. 212).

obdobju povečala le za približno 600 odstotkov. To pomeni, da je realna vrednost tako bančnih aktiv kot pasiv padla skoraj za polovico, kljub temu da se je v vojnih letih obstoječima bankama pridružila še tretja, Ilirska banka. Poleg te splošne oslabitve so poveljne meje tedaj največjo slovensko banko, to je Jadransko banko v Trstu, ločile od njenega zaledja, kar je pripeljalo do cepitve na tri samostojne zavode³⁹ (Hočevar, 1984, str. 188-189). Fašistična oblast je tudi po vojni na najrazličnejše načine pritiskala na slovenske ustanove in društva. Na primer na Goriškem so stavbene in gradbene zadruge dobile denar za obnovo porušene dežele le potem, ko so pričele uradovati v italijanskem jeziku. Tak postopek je bil dokaz, da je hotela fašistična oblast iztrebiti vse, kar je bilo slovenskega (Waltritsch, 1983, str. 129).

3.3. SLOVENSKO BANČNIŠTVO MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA

Čeprav so vojna in njene posledice zmanjšale finančno zmogljivost kot tudi prostorsko razsežnost slovenskega bančnega sistema, pa so bile razmere za njegovo krepitev v novonastali jugoslovanski državi razmeroma ugodne, tako da je prišlo v obdobju 1919-1925 do naglega širjenja bančnih zavodov, potem pa po reorganizacijah, ki so sledile polomu Slavenske banke, do konsolidacije, tako da je leta 1930 združena bilančna vsota vseh slovenskih bank dosegla višek, na katerega se v kriznem obdobju tridesetih let ni več povzpela.

Med dejavniki, ki so ugodno vplivali na rast bančnega sistema, velja omeniti jezikovno poslovenjenje vseh gospodarskih in bančnih institucij, gospodarsko odpiranje na balkansko tržišče in razmeroma ekspanzivno denarno politiko prvih poveljnih let. Prav glede na rast števila podjetij lahko označimo leta 1919-1925 kot slovensko ustanoviteljsko obdobje, saj so v tem času pri Zbornici za trgovino, obrt in industrijo registrirali kar 80 novih delniških družb, po večini industrijskih podjetij. V teh letih je naraslo tudi število delniških bank, in sicer v Ljubljani od 3 na 9, število podružnic ljubljanskih bank od 8 na 31, število podružnic izvenljubljskih poslovnih bank pa od 5 na 6 (Hočevar, 1984, str. 189). Konkurenca denarnih zavodov je bila velika. Bančne delniške družbe so se morale kosati še z regulativnimi hranilnicami in množico kreditnih zadrug, a tudi s podružnicami neslovenskih in državnih bank (Lazarević, 2001c, str. 47).

3.3.1. Slovensko bančništvo v dvajsetih letih

Obdobje pred prvo svetovno vojno je mogoče označiti kot vrh v razvoju slovenskega hranilništva. Čas po prvi svetovni vojni je namreč prinesel povsem drugačne silnice (Lazarević, 2001a, str. 54). Regulativne hranilnice v obdobju med vojnama na denarnem trgu niso imele več tistega pomena kakor pred prvo svetovno vojno. Že pred prvo svetovno vojno so dobile močno konkurenco v številnih kreditnih zadrugah, ki so jim odvzele mnogo vlog podeželskega prebivalstva, deloma so prevzele tudi nove vloge, ki bi jih drugače vlagatelji namenili regulativnim hranilnicam (Lazarević, Prinčič, 2000, str. 135). Po vojni pa so na slovenski

³⁹ Banca Adriatica v Trstu, Adriatische Bank na Dunaju in Jadransko banko v Beogradu. Prvi dve sta morali zaradi nevezdržnih razmer v Trstu leta 1925 v stečaj.

denarni trg vstopile še nove slovenske banke, tako da sta pomen in relativni delež regulativnih hranilnic med slovenskimi denarnimi zavodi, zaradi pojava večjega števila bank, naglo upadla. Število hranilnic se je v obdobju med svetovnjima vojnima ustalilo na osemindvajset. Hranilnice so v tem času začele posodabljati poslovanje in čedalje bolj so ga razširile na bančno področje.⁴⁰ Velika ovira na poti približevanja bančnemu poslovanju so bile neizterljive terjatve iz naslova vojnih posojil, za katere nova država ni kazala nobenega razumevanja. Na koncu so jih morale hranilnice odpisati iz lastnih sredstev. Odpisi so se vlekli vse tja v trideseta leta, ko so tudi hranilnice s krizo zabredle v enake težave kot drugi denarni zavodi.

Če je bila jugoslovanska doba za hranilnice čas relativnega nazadovanja, pa isto obdobje pomeni vrh slovenskega kreditnega združništva. Število združnih zvez se je v Sloveniji z novimi mejami nekoliko zmanjšalo. V tem času je bila prisiljena prenehati delovati najstarejša slovenska združna zveza, to je Zadružna zveza iz Celja.⁴¹ Zadružna zveza iz Ljubljane, ki je bila navezana na katoliški tabor, je še naprej tako po številu članstva kot po finančni moči krepko presegala konkurenčno zvezo, Zvezo slovenskih zadrug. Kreditne zadruge so po prvi svetovni vojni sorazmerno hitro obnovile poslovanje in že v prvi polovici dvajsetih let dosegle predvojno raven, v drugi polovici pa so jo že presegle. Tako so znova utrdile svojo vlogo največjega zbiralca hranilnih vlog med slovenskimi denarnimi zavodi.⁴² V tridesetih letih so se trendi povsem obrnili, saj se je obseg prometa med veliko gospodarsko krizo spustil na raven, ki je bila kar 40 % nižja kot pred krizo.

V novo državo so Slovenci stopili z Ljubljansko kreditno banko, Jadransko banko, Ilirsko banko in Kranjsko deželno banko v Ljubljani ter Eskomptno banko v Mariboru.⁴³ Poleg teh so bile kot delniške družbe ustanovljene še: Zadružna gospodarska banka, Kreditni zavod za trgovino in industrijo, Merkantilna, Obrtna, Slovenska, Zadružna in Prometna banka. S kreditne zadruge se je v banko preoblikovala Celjska posojilnica. V Prekmurju sta najprej delovali Prekmurska banka in Dolnjelendavska hranilnica, v tridesetih letih pa se jima je pridružila še Kreditna banka iz Murske Sobote (Lazarević, 2001a, str. 54-56). Za reševanje skupnih vprašanj so se banke že leta 1920 povezale v Društvo bančnih zavodov v Sloveniji (Hočevar, 1984, str. 189). Pomemben mejnik v razvoju slovenskega finančnega posredništva pomeni ustanovitev Ljubljanske borze za blago in vrednote, ki je pričela poslovati leta 1924 in je od leta 1927 trgovala z vrednostnimi papirji, devizami in valutami (Jaklič, 1999, str. 213).

Slovenski bančni prostor so obvladovale tri banke: Ljubljanska kreditna banka, Zadružna gospodarska banka⁴⁴ in Kreditni zavod za trgovino in industrijo (v nadaljevanju Kreditni

⁴⁰Nekatere hranilnice, zlasti največje - Hranilnica dravske banovine, Mestna hranilnica ljubljanska in Mestna hranilnica Maribor - so se že izenačevale z bankami.

⁴¹Njene članice so se povečini pridružile ljubljanski Zvezi slovenskih zadrug.

⁴²Vse to je omogočala obsežna mreža skorajda 500 kreditnih zadrug, v katere je bilo včlanjeno kar 15 % prebivalstva.

⁴³Ljubljanska kreditna banka je nadaljevala svoje poslovanje brez sprememb. Ilirska banka se je preimenovala v Slovensko eskomptno banko in se nato združila s Trgovsko banko. Kranjska deželna banka pa se je preoblikovala v Hipotekarno banko jugoslovanskih hranilnic.

⁴⁴Zadružna gospodarska banka je bila ustanovljena 1920 (Hočevar, 1984, str. 190).

zavod)⁴⁵ (Lazarević, 2001c, str. 47). Dokaj pomembna, vendar daleč za omenjenimi bankami, je bila tudi Celjska posojilnica⁴⁶ (Hočevar, 1984, str. 190). Medtem ko sta bili Ljubljanska kreditna banka in Zadružna gospodarska banka univerzalni banki, je bil Kreditni zavod bolj specializirana bančna ustanova, ki je povečini poslovala samo s podjetji, bistveno manj pa s prebivalstvom. Te tri banke so se razlikovale tudi glede izvora lastnikov. Zadružna gospodarska banka je bila povsem v slovenskih rokah, v letu 1920 so jo ustanovile kreditne zadruge katoliško usmerjene Zadružne zveze iz Ljubljane⁴⁷. Ljubljanska kreditna banka in Kreditni zavod sta bila v mešani lasti, pozneje pa sta prešla v slovenske roke. Značilnost poslovanja obravnavanih bank je bila njihova velika in razvejana investicijska dejavnost. Vse tri banke so se podale v iskanje zaslužka tudi zunaj Slovenije, v druge jugoslovanske pokrajine. Tam so sicer imele svoje podružnice in podjetja, vendar je glavna dejavnost ostala osredotočena na slovenski prostor (Lazarević, 2001a, str. 55). Ljubljanska kreditna banka je vseskozi obvladovala tretjino trga. Približno enakovredna sta si bila Zadružna gospodarska banka ter Kreditni zavod za trgovino in industrijo, ki sta v tridesetih letih 20. stoletja imela več kot četrtinski delež. Te tri oziroma štiri banke, saj jim je v letu 1925 ob boku stala še Trgovska banka, so imele slabih 84 % združenih bilančnih vsot vseh slovenskih bank (glej Tab. 3).

Tabela 3: Bančna tržna struktura v Sloveniji v letih od 1925 do 1935

Banke	Delež v skupni vsoti kreditov			Delež v skupni vsoti vlog v odstotkih			Delež v skupni bilančni vsoti		
	1925	1930	1935	1925	1930	1935	1925	1930	1935
Celjska posojilnica	3,0	6,0	7,7	10,5	4,5	7,6	3,8	5,3	6,6
Dolnjelendavska hranilnica	0,5	0,4	-	0,8	1,3	-	0,4	0,7	-
Hipotekarna banka jugoslovanskih hranilnic	3,1	0,5	2,2	8,0	0,3	2,5	3,1	0,4	1,5
Kreditni zavod za trgovino in industrijo	16,5	24,5	29,6	6,6	9,4	14,8	23,5	26,2	28,7
Ljubljanska kreditna banka	34,9	34,8	31,7	42,8	36,7	29,6	33,2	32,7	33,4
Merkantilna banka	2,8	-	-	3,8	-	-	1,7	-	-
Obrtna banka	1,7	1,0	1,0	2,2	1,1	1,5	1,2	0,8	0,7
Prekmurska banka	0,5	1,4	1,6	1,2	1,6	3,3	0,8	1,4	1,9
Prometna banka	1,5	1,6	1,7	2,4	2,3	0,3	1,0	1,4	1,5
Slovenska banka	4,0	-	-	2,5	-	-	2,9	-	-
Trgovska banka	12,2	-	-	5,4	-	-	10,5	-	-
Zadružna banka	1,8	1,8	-	1,4	2,1	-	1,3	1,4	-
Zadružna gospodarska banka	17,5	28,0	21,1	12,4	40,7	35,6	16,6	29,7	23,5

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 71.

⁴⁵ Kreditni zavod je nastal leta 1920 iz dotodanje podružnice dunajske velebanke Creditanstalt (Hočevar, 1984, str. 190). V okviru takratne nacionalizacije je Kreditni zavod prevzel posle dunajske podružnice Creditanstalt, ki je s 30 % ostala delničarka v banki, kar je banki omogočalo dobre mednarodne zveze (Jaklič, 1999, str. 212).

⁴⁶ Celjska posojilnica d. d. je nastala leta 1922 iz zadružne Celjske posojilnice, katere zgodovina sega k začetkom kreditnega združništva (Hočevar, 1984, str. 190).

⁴⁷ Zadružna zveza iz Ljubljane je imela tri četrtine delnic, preostanek pa je pripadal posameznikom.

Ko je Ljubljanska kreditna banka prevzela Trgovsko banko, se njen tržni delež ni povečal, ampak je Ljubljanska kreditna banka ostala približno na isti ravni. Napredovala pa sta Zadružna gospodarska banka ter Kreditni zavod. Obe banki sta širili obseg poslovanja in s tem večali svoj tržni delež, vendar ne na račun Ljubljanske kreditne banke, temveč vseh preostalih slovenskih bank. Vse te banke skupaj so do konca dvajsetih let izgubljale svoj tržni delež, na prehodu v trideseta leta so bile v združenih bilančnih vsotah prisotne le še z dobrimi desetimi odstotki, po krizi pa se je spet nekoliko okrepil njihov delež.

S primerjavo relativnega položaja posamezne banke pri vlogah in posojilih ugotovimo neravnovesje pri Zadružni gospodarski banki ter Kreditnem zavodu. Medtem ko so pri Ljubljanski kreditni banki ti kazalniki vsaj v približnem ravnovesju, pa je pri drugih dveh bankah drugače. Kreditni zavod je redno izkazoval precej večje vsote pri kreditni dejavnosti, kot so znašale hranilne vloge. Pri Zadružni gospodarski banki pa relativni delež vlog znatno prehiteva primerjalno raven pri posojilih. Ta podatek priča o različni strukturi finančnih virov in različni naložbeni politiki treh vodilnih slovenskih bank v času pred drugo svetovno vojno.

Že izmerjeno odstopanje treh največjih bank od preostale skupine »bančic« je kazal tudi dobiček in delež posamezne banke v skupni vsoti dobička slovenskih bank (glej Tab. 4).

Tabela 4: Dobički slovenskih bank v letih od 1925 do 1935

Banke	Delež dobička v skupni vsoti dobička slovenskih bank v odstotkih		
	1925	1930	1935
Celjska posojilnica	1,7	9,6	7,3
Dolnjelendavska hranilnica	0,3	1,1	-
Hipotekarna banka jugoslovanskih hranilnic	3,2	-	-
Kreditni zavod za trgovino in industrijo	21,2	28,8	26,1
Ljubljanska kreditna banka	15,2	43,7	40,7
Merkantilna banka	2,7	-	-
Obrtna banka	0,6	0,8	0,7
Prekmurska banka	0,8	1,2	0,3
Prometna banka	0,9	-	0,1
Slovenska banka	0,3	-	-
Trgovska banka	12,7	-	-
Zadružna banka	1,6	-	-
Zadružna gospodarska banka	8,8	14,8	21,2

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 74.

Ko je Ljubljanska kreditna banka prevzela Trgovsko banko, se njen tržni delež ni povečal, ampak je Ljubljanska kreditna banka ostala približno na isti ravni. Napredovala pa sta Zadružna gospodarska banka ter Kreditni zavod. Obe banki sta širili obseg poslovanja in s tem večali svoj tržni delež, vendar ne na račun Ljubljanske kreditne banke, temveč vseh preostalih slovenskih bank. Vse te banke skupaj so do konca dvajsetih let izgubljale svoj tržni delež, na prehodu v

trideseta leta so bile v združenih bilančnih vsotah prisotne le še z dobrimi desetimi odstotki, po krizi pa se je spet nekoliko okrepil njihov delež.

S primerjavo relativnega položaja posamezne banke pri vlogah in posojilih ugotovimo neravnovesje pri Zadružni gospodarski banki ter Kreditnem zavodu. Medtem ko so pri Ljubljanski kreditni banki ti kazalniki vsaj v približnem ravnovesju, pa je pri drugih dveh bankah drugače. Kreditni zavod je redno izkazoval precej večje vsote pri kreditni dejavnosti, kot so znašale hranilne vloge. Pri Zadružni gospodarski banki pa relativni delež vlog znatno prehiteva primerjalno raven pri posojilih. Ta podatek priča o različni strukturi finančnih virov in različni naložbeni politiki treh vodilnih slovenskih bank v času pred drugo svetovno vojno.

Bankrot ugledne zagrebške Slavenske banke leta 1925, s široko razprostrto dejavnostjo tudi na slovenskih tleh, je v slovenskem bančništvu označil začetek novega obdobja, ki ga je zaznamovala restriktivna denarna politika. Banke so bile prisiljene reorganizirati in urediti svoj položaj ter odpisati znaten delež neizterljivih naložb. Kakorkoli je bilo to boleče, pa je vendarle pripomoglo h konsolidaciji slovenskega bančnega sistema, da je nato v tridesetih letih lahko lažje prenašal udarce velike gospodarske krize (Lazarević, 2001a, str. 56).

3.3.2. Slovensko bančništvo v tridesetih letih

Znamenja krize v letu 1930 so se najprej pokazala v padanju cen in naraščanju zalog, nato pa v omejevanju proizvodnje. Posledica restriktivne monetarne politike centralne banke je bilo četrtrinsko zmanjšanje finančnih virov slovenskih bank.⁴⁸ Kljub manjši likvidnosti se še niso bistveno krčili krediti, saj so banke nadomestile primanjkljaj s prodajo vrednostnih papirjev. Posledice zmanjšanja nelikvidnosti pa so se pokazale v nezaupanju vlagateljev. Prebivalstvo se je v strahu za svoje vloge množično postavilo pred bančna okenca in nemudoma terjalo svoj denar. Da bi bančniki ohranili zaupanje, so sprva izplačevali neomejene zneske hranilnih vlog. Ko pa se po več mesecih panika ni polegla, so bili zaradi izčrpanosti virov prisiljeni ustaviti izplačevanje vlog. Hranilne vloge v slovenskih bankah so se tako leta 1932 zmanjšale skorajda za tretjino. Kljub omejevanju se položaj ni izboljšal⁴⁹ (Lazarević, 2001b, str. 55). Moratorij za kmetijske dolgove⁵⁰ je zelo škodoval vsemu našemu kreditnemu sistemu, posebno kreditnim zadrugam, pa tudi regulativnim hranilnicam in bankam, saj je bila vsota kmetijskih dolgov pri nekaterih zavodih znatna. V zvezi z zaščitno zakonodajo za kmeta je morala nujno priti tudi zaščitna zakonodaja za denarne zavode⁵¹ (Videčnik, 1989, str. 53). Tako je vlada z enim od členov Zakona o zaščiti kmetov denarnim zavodom omogočila legalizacijo že obstoječega stanja, tj. neizplačevanje hranilnih vlog oziroma izplačevanje depozitov po obrokih v daljšem časovnem obdobju. Pod okrilje zaščite se je zatekla približno tretjina bank, več kot polovica hranilnic in nad dve tretjini kreditnih zadrug. Tako so postali prihranki prebivalstva v slovenskih denarnih

⁴⁸ Ni bilo več kreditov Narodne banke in drugih neslovenskih bank, za desetino so se zmanjšale hranilne vloge, ustavil se je tudi dotok tujih valut zaradi zmanjšane izvoza.

⁴⁹ Z moratorijem na kmečke dolgove so se razmere še bolj zaostrole.

⁵⁰ Država je 19. aprila 1932 izdala Zakon o zaščiti kmečkih dolžnikov. Z novimi predpisi so bile močno prizadete zlasti hranilnice in posojilnice na podeželju, ki so poslovale pretežno s kmeti (Videčnik, 1997b, str. 18).

⁵¹ Medtem pa je splošna gospodarska kriza rapidno naraščala in vedno večje število dolžnikov ni moglo poravnati svojih obveznosti, tako da so bili zaradi tega prizadeti posebno denarni zavodi.

zavodih za dolga leta zamrznjeni. Nazadovanje bilančne vsote slovenskih bank se je ustavilo v letu 1935. Prišlo je celo do rahlega dviga, tako da so banke po letu 1936 lahko podprle rast gospodarstva.

Odpravljanje posledic krize se je na bančnem področju intenzivneje začelo v letu 1935, ko je ministrski svet pričel izdajati prve odločbe o sanaciji bank, ki so zaprosile za zaščito oziroma odlog izplačil v prejšnjih letih. Ministrstvo za trgovino in industrijo je lahko na podlagi prošnje v soglasju z lastniki odredilo odlog izplačil, sanacijo ali zunajstečajno likvidacijo.⁵² V nadaljevanju si bomo podrobneje ogledali sanacijo Ljubljanske kreditne banke in združne gospodarske banke, ker so razmere v teh dveh bankah določale tudi stanje slovenskega bančništva v celoti.

Ljubljanska kreditna banka je bila prva, ki je že spomladi 1932 uveljavila odlog izplačil. Na podlagi uredbe o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov ji je bil v avgustu 1935 podeljen odlog izplačil z dobo šestih let, hkrati pa tudi določen način sanacije. Predvideno je bilo, da mora banka pokriti svojo izgubo iz rezervnega in drugih razpoložljivih skladov, nato naj bi posegla po knjigovodskem dobičku, ki je nastal pri revalorizaciji nepremičnin. Navsezadnje pa naj bi posegla še po odpisu delniške glavnice. V primeru Ljubljanske kreditne banke so vse postopke opravili v predpisanem vrstnem redu. A vse navedene vsote niso zadostovale za pokritje celotne izgube. Svoje so morali nujno prispevati tudi delničarji. Ugotovili so, da so izgube tako velike, da je za njihovo kritje treba odpisati 60 % osnovnega kapitala. V ta namen so za spremembo terjatev v lastniške deleže izdali prednostne delnice z zagotovljenim 4 % letnim donosom. S tem je bila sanacija oziroma rekonstrukcija Ljubljanske kreditne banke končana, banka je postala ponovno plačilno sposobna, sproti in brez zastojev je poravnavala vse nove terjatve, stare pa v predpisanem obsegu, pri čemer so bile najprej izplačane vloge majhnih vlagateljev, večje pa le v malenkostnem deležu.

V nasprotju z Ljubljansko kreditno banko pa Združna gospodarska banka ni tako hitro posegla po zaščitnih ukrepih. Do leta 1934 se je trudila zadovoljiti svoje vlagatelje in jim izplačevati njihove vloge v pogodbeno dogovorjenih rokih. To pa je bilo zanjo precejšnje breme. Dokončna odločba z odlogom izplačil za šest let in predpisana sanacija pa ji je bila vročena sočasno kot Ljubljanski kreditni banki. Združna gospodarska banka je v rekonstrukciji svojega delovanja morala opisati kar 90 % delniške glavnice. Ob tem je največjo škodo utrpela Združna zveza kot večinski delničar.⁵³ Hkrati pa Združna zveza tudi ni mogla izterjati svojih terjatev pri banki. Njene terjatve so bile zato spremenjene v lastniški delež z izdajo novih prednostnih delnic. Sanacija Združne gospodarske banke je vsebovala tudi oblikovanje posebnega rezervnega sklada,⁵⁴ v katerega so lahko uvrščali tiste terjatve do banke, pri katerih upravičenci niso pristajali na konverzijo v lastniške deleže. Terjatve malih vlagateljev so bile do druge svetovne vojne že bolj ali manj poravnane, večjim upnikom pa je začela izplačevati prve obroke (Lazarević, 2001b, str. 55-56).

⁵² Ponavadi so najprej odobrili odlog izplačil, da so pridobili čas za tehten razmislek.

⁵³ Združna zveza je imela v lasti več kot devet desetih delnic Združne gospodarske banke.

⁵⁴ z imenom »specialni rezervni sklad« in vanj uvrstili 40 % starih vlog in drugih bančnih dolgov

3.4. SLOVENSKO BANČNIŠTVO MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Vojaške sile Nemčije, Italije in Madžarske so dne 10. aprila 1941 pričele z vojaško zasedbo Slovenije. Jugoslovanska vojska se je po nekaj dnevih umaknila iz Slovenije in temu je sledila okupacija (Videčnik, 1997c, str. 23). Nemški okupator si je dodelil največji del zasedenega slovenskega ozemlja, ki je obsegalo Gorenjsko, Koroško, Štajersko in del Dolenjske. Italijanski okupator je dobil gospodarsko šibkejšo in manj obsežno Notranjsko in preostali del Dolenjske, dobil pa je tudi Ljubljano. Iz teh območij je 3. maja 1941 ustvaril Ljubljansko pokrajino in jo s posebnim statutom priključil h Kraljevini Italiji. Najmanjši del je bil dodeljen madžarskemu okupatorju, saj je dobil le Prekmurje (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 82).

Okupatorji so različno ravnali z denarnimi zavodi, ki so do tedaj delovali na ozemlju Slovenije. Najtrše so ukrepali Nemci, ki so takoj pričeli z zaplembami vsega slovenskega društvenega, združenega in javnega premoženja. Ustanovili so svoje denarne zavode, ponekod Volksbank, drugod Darlehenkasse ali pa enote Reiffeisenkasse. Denarni zavodi so poslovali izključno v nemškem jeziku in so imeli žirocentralo v Gradcu (Videčnik, 1997c, str. 23). Namero, da popolnoma reformira obstoječi bančni in hranilniški sistem, je nemški okupator izrazil s pritegnitvijo nemških bank, ki so prevzele dotedanje podružnice ljubljanskih in ostalih bank. Ustanovili so podružnice dunajskih bank Kreditanstalt – Bankverein A. G. (v Mariboru, Celju in Kranju), Länderbank (v Mariboru) in Volksbank (v Kranju). Hkrati so bili postavljeni temelji novemu hranilniškemu sistemu. V vsakem okrožju (Maribor, Celje, Ptuj, Brežice, Kranj, Radovljica in Kamnik) naj bi ustanovili okrožno hranilnico (Kreissparkasse), kreditni zavodi pa naj se spremenijo v rajfajznovke. Za okrožne hranilnice prevzemajo jamstvo okrožja, upravljajo pa jih predstojništva (Vorstand) iz poslovodij in političnih komisarjev.⁵⁵ Mestna hranilnica Maribor prevzame naloge žiro centrale za nove hranilnice. Hkrati je potekala postopna likvidacija vseh hranilnic. V prehodnem obdobju je hranilnicam bilo dovoljeno poslovati s starimi strankami, nove vloge pa so morale takoj odvajati okrožnim hranilnicam (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 83). Vlagateljem so napravili največjo škodo s tem, da so zamenjali jugoslovanske dinarje za marke v razmerju 20:1, kar niti približno ni ustrezalo dejanski vrednosti, nemškimi vojakom in drugim nemškimi ljudem pa je omogočalo, da so pri nas živeli zastonj (Orožen, 1973, str. 49). 14. aprila 1941 je nemška civilna uprava razglasila, da ostane zaenkrat na zasedenih ozemljih plačilno sredstvo dinar ali pa boni državne kreditne blagajne, dopustila pa je tudi obtok nemškega uradnega denarja, vendar le drobiža.⁵⁶ Menjalno razmerje je nemški okupator določil na 1 dinar = 5 Reichspfeningov. Konec maja 1941 pa je nemški okupator objavil, da bo izvedel zamenjavo denarja, in sicer tako, da bo edino zakonito plačilno sredstvo od 15. junija 1941 dalje Reichs – marka (RM), dinarji in boni državne kreditne blagajne pa bodo neveljavni. Po 30. juniju je dinar veljal za inozemsko plačilno sredstvo in bil zato podvržen deviznemu režimu (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 86).

⁵⁵ Podobno je nemški okupator uredil področje zavarovalništva. Ukinil je vsa dovoljenja za delo posameznih zavarovalnih zavodov, za zavarovanje pa je pooblastil več nemških zavarovalnic s sedežem na Dunaju, v Gradcu, Berlinu, in sicer vsako za točno določeno vrsto zavarovanja.

⁵⁶ v vrednostih 1 in 2 pfeninga, 1, 2, 5 in 10 Reichspfeningov ali Rentenpfeningov

Italijani so najprej onemogočili vsem bankam poslovanje s tujino. Za posle je bil pooblaščen izključno le Istituto nazionale per I cambio con l'estero; praktično ga je opravljala Banco d'Italia. Veljale so omejitve izplačil pri bankah in hranilnicah.⁵⁷ Menjava dinarja je sprva potekala po tečaju 100 din za 30 lir, pozneje pa 100 din za 38 lir. Rok za zamenjavo dinarja je bil 26. junij 1941 (Videčnik, 1997c, str. 23). Občani so morali vložiti prošnjo za menjavo denarja, in sicer za družine rodbinski poglavarji, za pravne osebe pa njihovi predstavniki. Gotovino so morali predložiti pregledno zbrano, zamenjati pa je bilo potrebno tudi vrednostne papirje, glaseče se na dinarje.

Madžarski okupator je na svojem okupiranem območju našel le nekaj bank, hranilnic in kreditnih zadrug. Okupator bank ni zaprl, morale pa so se včlaniti v Centralo madžarskih denarnih zavodov. Na svojem okupacijskem območju v Prekmurju je v drugi polovici maja 1941 izvedel zamenjavo dinarjev. Edino zakonito plačilno sredstvo je postal pengö. Zamenjava je bila izvedena v razmerju 100 dinarjev = 10 pengö (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 85-86).

Okupatorji so poleg zamenjave denarja, to je dinarjev v okupatorske valute, posegli tudi v mrežo denarnih zavodov. V Prekmurju so Prekmurska in Kreditna banka ter zadružne posojilnice nadaljevale poslovanje, Občinsko hranilnico v Murski Soboti pa so zaprli. Vsi denarni zavodi so postali člani budimpeštanske centrale denarnih zavodov. Na Gorenjskem in Štajerskem so Nemci zaprli podružnice ljubljanskih bank in Celjsko posojilnico, bančno poslovanje pa so prenesli na podružnice velikih dunajskih bank, ki so jih odprli na slovenskem ozemlju. Tako je Credit-Anstalt posloval v Mariboru, Celju, Kranju in Bledu, Länderbank pa v Mariboru. Velik del aktiv, več kot 90 %, omenjenih podružnic je bil naložen pri centralah na Dunaju ali pri nemški centralni banki. Gospodarske institucije in posamezniki na slovenskih tleh niso dobili od njih nobene finančne podpore. V Ljubljanski pokrajini organizacijskih sprememb ni bilo, denarni zavodi so v okviru možnosti nadaljevali svoje poslovanje, pri čemer so jim Italijani odvzeli pravico do poslovanja s tujino (Lazarevič, Prinčič, 2000, str. 168-169). Slovenske hranilnice in posojilnice v nemški zasedbeni coni so torej popolnoma prenehale obstajati, medtem ko so se morale na drugih okupacijskih conah podrediti italijanskemu oziroma madžarskemu poslovanju (Videčnik, 1997c, str. 23).

Zoper okupatorje se je slovensko ljudstvo kmalu po okupaciji dvignilo v odpor, ki je ob vodstvu KPS in vključitvi naprednih sil v Protiimperialistično fronto prerasel v narodnoosvobodilni boj. Za to pa so bila potrebna, kljub velikemu entuziazmu pristašev, precejšnja gmotna in denarna sredstva (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 87). Organizacija, ki je ta boj vodila, je bila Osvobodilna fronta slovenskega naroda.⁵⁸ Vodstvo Osvobodilne fronte se ni ukvarjalo samo z vojaškimi, ampak tudi z gospodarskimi vprašanji in načrti za čas po vojni.

⁵⁷ Bančni zavodi so lahko izplačevali omejene vsote, z vsakega računa 1000 dinarjev, hranilnice pa le po 500 dinarjev, odložene pa so bile tudi vse terjatve, razen mezd, najemnin, rent, zavarovalnin in terjatev za že dobavljeno blago. Ta zapora je bila delno sproščena 1. maja 1941, ko je bila tudi povišana vsota izplačil na 2000 oziroma 1000 dinarjev, ostal pa je močno omejen promet z vrednostnimi papirji, devizami in delnicami (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 84).

⁵⁸ OF, vanjo se je preimenovala Protiimperialistična fronta po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941 (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 87).

Osvobodilno gibanje je imelo vse do leta 1942 glavno blagajno v Ljubljani, kjer so zbirali narodna posojila za boj proti okupatorju.⁵⁹ Med aktivnimi pripadniki osvobodilnega gibanja so bili tudi odlični predvojni bančni in hranilnični uslužbenci (Videčnik, 1997č, str. 21).

Že 16. septembra 1941 je Slovenski narodnoosvobodilni odbor (v nadaljevanju SNOO) sprejel odlok o narodnem davku in odlok o razpisu posojila svobode v višini 20 milijonov predvojnih jugoslovanskih dinarjev s 5-odstotno obrestno mero. Posojilo bi vplačevali posojilodajalci po tečaju 380 lir za 1000 dinarjev, pri čemer je najmanjši vpisani znesek lahko znašal 100 lir. Za posojilo je SNOO jamčil z vso davčno močjo prebivalstva na celotnem slovenskem ozemlju po osvoboditvi ter se je zavezal, da ga bo vrnil tri mesece po popolni osvoboditvi celotnega slovenskega ozemlja v takrat veljavni narodni valuti. Posojilo je bilo neprenosno, vrniti ga je bilo mogoče le posojilodajalcu, v primeru njegove smrti pa njegovim dedičem. Sprva so podpisniki kot potrdilo obdržali lirske bankovce stotinke vrednosti, emisijsko številko bankovca pa je evidentiral prejemnik posojila. To je bila t. i. »števna lira«. Kasneje so natisnili posebne obveznice Posojila svobode v raznih vrednostih.⁶⁰ Obveznice so bile pred ponarejanjem zavarovane s podpisom vodje Centralne tehnike Komunistične partije Slovenije Milana Škerlavaja – Petrača »Petrač« s posebno brezbarvno tekočino, ki jo je bilo moč videti le proti svetlobi. V drugi polovici leta 1942 so natisnili obveznice z manjšimi zneski. Obveznice tega 5 odstotnega Posojila svobode so dolgo krožile na slovenskem ozemlju kot zakonito plačilno sredstvo. Jeseni leta 1943, po italijanski kapitulaciji, pa je zaradi pomanjkanja gotovine Izvršni odbor Osvobodilne fronte (OF) izdal odlok o izenačevanju lire in lirskega bona (kot so imenovali obveznice 5 odstotnega posojila iz leta 1941) v plačilnem prometu. Poleg omenjenih plačilnih sredstev, ki jih je vedno primanjkovalo, so partizanska poveljstva in gospodarsko – finančni organi Osvobodilne fronte izdajali za prejeto hrano in material ter gotovino razna ročno pisana potrdila in tiskane obveznice. Drugo posojilo je Izvršni odbor OF razpisal 8. oktobra 1943. To posojilo je bilo 3-odstotno.

Na prvem zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (v nadaljevanju SNOS) v Črnomlju 20. februarja 1944 so med drugim sprejeli tudi odlok o izdaji plačilnega bona, ki postane zakonito plačilno sredstvo. S temi plačilnimi boni naj bi zamenjali okupatorske valute in domače obveznice, ki so tedaj krožile na vsem slovenskem ozemlju. Na osnovi tega odloka je Predsedstvo SNOS 12. marca 1944 izdalo odlok o ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije⁶¹ pri Predsedstvu SNOS (Waltritsch, 1983, str. 175-176). Denarni zavod Slovenije je kmalu dobil podružnice na celotnem slovenskem ozemlju. Nekatere med njimi so poslovale javno, druge tajno. Namen zavoda naj bi bil poenostaviti in osredotočiti denarno poslovanje ustanov znotraj osvobodilnega gibanja. Poročilo denarnega zavoda Slovenije za leto 1944 omenja kaotične gospodarske razmere v okupirani Sloveniji. Razvidno je, da je zavod uspel uvesti vse oblike

⁵⁹ V začetku je bilo zbiranje in razdeljevanje denarnih sredstev v veliki meri centralizirano in omejeno pretežno na Ljubljano. »Glavna blagajna« je bila prvi finančni organ, preko katere se je odvijalo denarno poslovanje narodnoosvobodilnega gibanja, vodil pa jo je za to zadolženi član vodstva osvobodilnega gibanja, najprej Lojze Lubej, po njegovi aretaciji Jože Rus in nato Zoran Polič (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 88).

⁶⁰ Natisnjene so bile konec aprila 1942 po osnutku inž. arh. Eda Ravnikarja, klišeje je izdelal Zlato Močnik, ilegalno pa jih je natisnila tiskarna Tuma v zasedeni Ljubljani.

⁶¹ Denarni zavod Slovenije je bil prva in edina svobodna emisijska banka, ki je delovala v Evropi na ozemlju, ki so ga zasedle armade fašističnih držav.

denarnega in bančnega poslovanja. Hranilne vloge, ki so bile zamrznjene, so postale likvidne, večale so se nove vloge, ki so bile redno obrestovane. Med najpomembnejše naloge je sodilo prizadevanje za obnovo hranilnic na osvobojenem ozemlju. Dajali so tudi posojila za krepitev gospodarstva, uvedli pa tudi brezgotovinsko poslovanje (Videčnik, 1997č, str. 21). V tem denarnem zavodu so delali izključno strokovnjaki, ki so zelo nazorno načrtovali bodočo obliko denarništva na Slovenskem (Videčnik, 1989b, str. 60).

Izdaja prvih obveznic in priznanic narodnoosvobodilnega gibanja je izšla iz potrebe po zbiranju sredstev za partizanske čete, za razvejano dejavnost osvobodilnega gibanja in pomoč žrtvam okupatorja v zasedenih mestih ter za socialno pomoč prebivalcem osvobojenega ozemlja. Njihov tisk ter izdelava prvega slovenskega denarja, slovenskih lirskih plačilnih bonov, tiskanih v najtežjih okoliščinah in z najskromnejšimi tehničnimi sredstvi v partizanskih tiskarnah, skritih globoko v gozdovih, je bilo enkratno dejanje v zasedeni Evropi in v zgodovini odporiških gibanj sploh (Waltritsch, 1983, str. 175).

V prvem obdobju delovanja Denarnega zavoda so pripravljali osnovne smernice za organizacijo in delovanje Denarnega zavoda, osnutke za tisk plačilnega bona⁶² ter izvršili poizvedbe o stanju denarnih zavodov na osvobojenem ozemlju. V okviru zavoda so ustanovili oddelke za emisijo, kreditne posle, valutne posle, tajništvo in korespondenco. Že takrat je bilo načelno odločeno, da Denarni zavod ustanovi podružnice za območja izven osvobojenega ozemlja v Ljubljanski pokrajini, vendar je ustanovitev teh napredovala počasi. Za čimbolj tekoče poslovanje med organi in ustanovami narodnoosvobodilnega gibanja ter ostalimi denarnimi zavodi na osvobojenem ozemlju je Denarni zavod uvedel tekoče račune, za olajšavo v poslovanju pa čekovne knjižice (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 97-101). Oktobra 1944 je Denarni zavod Slovenije zaradi pomanjkanja lirskih bonov v obtoku izdal priznanico,⁶³ ki se je glasila za lirske bone. Istega meseca je podružnica Denarnega zavoda Slovenije za Slovensko Primorje izdala 3-odstotne blagajniške zapise v vrednosti 20 milijonov lir, ki so imeli prav tako vlogo plačilnega sredstva in so bili enakopravni lirskim bonom. To so bila tudi zadnja plačilna sredstva, tiskana med narodnoosvobodilno vojno na slovenskem ozemlju.

Glavni vir dohodkov so bili davki, posojila, obvezne dajatve (trošarine) in prostovoljni prispevki. Najboljši vir dohodkov so bila posojila, ki so tri do petkrat preseгла vrednost davkov. Večino nabranih sredstev so namenili oskrbi partizanske vojske. Skrbeli pa so tudi za aprovizacijo⁶⁴ civilnega prebivalstva, za partizanske tiskarne – tehnike, za plačilo učiteljev in drugih nastavljenih (Waltritsch, 1983, str. 176-177). Oktobra 1944 je Denarni zavod Slovenije dal

⁶² Zamisel bona kot začasnega plačilnega sredstva se je pojavila že v začetku leta 1943 v IO AVNOJ, vendar ni bila realizirana zaradi težke vojaške situacije. Ponovno so obudili to misel po kapitulaciji Italije, vendar je bila izvedena le v Sloveniji, kjer so se začeli resno pripravljati na njeno izvedbo v začetku leta 1944 in jo izpeljali na prvem zasedanju SNOS.

⁶³ Priznanice so bile prenosne, pravilno opremljene so imele enak status kot pravi lirski boni.

⁶⁴ Aprovizacija pomeni organizirano preskrbovanje z življenjskimi potrebščinami; zlasti v vojnem času (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1994, str. 20).

tiskati prve hranilne knjižice. Bile so lično izdelane, kot predvojne hranilne knjižice,⁶⁵ s kartonsko platnico (Waltritsch, 1983, str. 181). Poživitev gospodarstva je Denarni zavod spodbujal tudi neposredno, in sicer s krediti nekaterim gospodarskim podjetjem ali dejavnostim. Posebno področje dela Denarnega zavoda Slovenije je bilo tudi valutno poslovanje in je obsegalo predvsem nakup valut, ki so jih potrebovali organi narodnoosvobodilnega gibanja za nabave zunaj osvobojenega ozemlja ali zunaj slovenskega ozemlja.⁶⁶ Zunaj svoje redne dejavnosti je Denarni zavod Slovenije posvečal veliko skrb pripravam na osvoboditev slovenskega ozemlja ter finančnim ukrepom ob prevzemu oblasti in pripravam za organizacijo finančnih organov in denarnih zavodov v novi, federalni Sloveniji.

S poslovanjem v Črnomlju je Denarni zavod prenehal sredi aprila 1945, ko je bil evakuiran skupaj z drugimi organi narodnoosvobodilnega gibanja v Goriški Kotar in nato na Primorsko. Od tam je večina osebja prišla v Ljubljano maja 1945 in takoj nadaljevala s poslovanjem v prostorih Državne hipotekarne banke. Osebe centrale se je hitro pomnožilo, ustanovili pa so tudi mrežo podružnic. Pravo zarezo v delovanju Denarnega zavoda Slovenije in prehod v mirnodobno stanje pa pomeni šele izid zakona o Denarnem zavodu Slovenije 21. junija 1945 (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 101-103).

3.5. SLOVENSKO BANČNIŠTVO PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Po koncu druge svetovne vojne so oblast prevzeli komunisti. V njihovem revolucionarnem programu je pisalo, da se je treba čimprej polastiti vodilnih položajev v gospodarski upravi in oblikovati močan državni sektor, ob pomoči katerega bodo lahko povsem preuredili gospodarsko življenje v državi. Zaradi napetih zunanjih in občutljivih notranjih razmer najvišje partijsko vodstvo ni sledilo revolucionarni teoriji in sovjetskim izkušnjam, da je treba zasebno podjetništvo in pobudo »zadušiti« takoj po prevzemu politične oblasti, temveč se je rajši odločilo za taktiko postopne, preudarne in prikrite krepitev državno-kolektivnega gospodarskega sektorja.

3.5.1. Obdobje 1945–1952

3.5.1.1. Podržavljenje denarnih zavodov

Banke, ki so spadale v t. i. »nemško premoženje« ali pa so bili njihovi večinski lastniki obdolženi različnih protinarodnih in protirevolucionarnih dejanj, je čakala takojšnja zaplemba. Za preostale ustanove denarnega posredništva je bila predvidena »tiha« likvidacija. Kreditno združništvo naj bi se najprej preoblikovalo, nato pa povsem utopilo v novi bančni organizaciji. Od maja do konca junija 1945 je trajalo t. i. medobdobje. V tem času je nova oblast omejila

⁶⁵ Hranilne knjižice (vseh je bilo izdanih do konca vojne 344) so imele spominsko posvetilo, ki je poudarjalo, da jih je izdal Denarni zavod Slovenije med narodnoosvobodilnim bojem in da so spomenik veličini in moči tega gibanja. Operacij s hranilnimi vlogami je bilo zelo malo (Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, 1987, str. 101).

⁶⁶ Najbolj iskane so bile kune, valuta NDH, ki so bile potrebne za nakupe na hrvaškem ozemlju. Potrebe po RM so bile manjše, vendar so jih na osvobojeno ozemlje prinašali številni begunci z nemškega okupacijskega območja.

denarni promet, prevzela upravo denarnih zavodov ali nadzor nad njimi ter omejila njihovo poslovanje, da bi preprečila odtok denarja. Nato je prišla na vrsto denarna reforma.⁶⁷

Proces podržavljenja se je začel takoj po osvoboditvi. Ministrstvo za finance je zaplenilo nemške kreditne zadruga in več domačih bank ter razrešilo nekatere upravne in nadzorne odbore. Pri nekaterih denarnih zavodih je ministrstvo uporabilo poseben postopek podržavljenja, ki ga je imenovalo tiha likvidacija ali samoukinitiv.⁶⁸ Do jeseni 1945 je bilo podržavljenje še precej prikrito in omejeno.

Z zakonom o ureditvi in delovanju kreditnega sistema novembra 1945 se je začelo novo obdobje, v katerem se oblast ni več trudila prikriti svojih namer, temveč je hotela čimprej likvidirati staro bančno ureditev. Decembra 1945 se je začel postopek za likvidacijo dela nemških denarnih ustanov, ki je v naslednjem mesecu zajel tudi domače banke. Marca 1946 so prišle na vrsto regulativne hranilnice ter nekdanje nemške kreditne zadruga. Sredi leta se je začela uradna likvidacija zasebnega združništva. Marca 1947 pa je likvidacija zajela še domače kreditne zadruga.⁶⁹ Razlogov, zaradi katerih se je likvidacijski postopek zavlekel skoraj do konca leta 1951, je bilo več. Poleg pomanjkljivih predpisov je največ preglavic povzročilo ugotavljanje števila delnic in njihovih lastnikov ter nemški denarni zavodi.⁷⁰

3.5.1.2. Temelji nove bančne organiziranosti

V novi socialistični Jugoslaviji⁷¹ je moralo biti denarno gospodarstvo izraz kolektivno organizirane družbene skupnosti. To je zahtevalo postavitev novega bančnega sistema, skupnega in enotnega denarnega prometa v državi ter njegovo načrtno obvladovanje. Novi bančni sistem je moral biti zvesta preslikava sovjetskega. To je pomenilo združitev denarnih ustanov v nekaj državnih bank, osredotočenje denarnih zmogljivosti specializiranih bank za financiranje najpomembnejših naložb in odločilno vlogo zvezne banke.⁷² Zvezna vlada je potrebovala leto in pol, da je postavila temelje nove bančne organiziranosti. Do konca jeseni 1945 je bila bančna sestava še zelo pisana. Poleg predvojnih bank (Poštna hranilnica, Državna hipotekarna) so delovale še poldržavne banke (Narodna banka, Obrtna banka, Zadruga kmetijska banka) in novoustanovljene državne banke (Industrijska banka Jugoslavije).

⁶⁷ Denarna reforma ni vključevala le zamenjave domačih – partizanskih in tujih – okupatorskih plačilnih sredstev z novo državno valuto, temveč še številne druge predpise, katerih cilj je bil dokončna odprava starih, obstoječih denarnih odnosov in postavitev novih.

⁶⁸ Njegovo bistvo je bilo v tem, da je morala nova delegatska uprava postopoma zmanjševati obseg poslovanja.

⁶⁹ Dne 17. aprila 1947 je Narodna banka Slovenije sprejela Uredbo o likvidaciji kreditnih zadrug, denar pa, kolikor ga je še ostalo, so prenesli na Narodno banko in Hranilno-kreditne odseke pri nabavnih zadrugah. Na temelju omenjenega predpisa so v Sloveniji dokončno ukiniti hranilnice in posojilnice, torej vse zadruga denarne zavode. To je bil dejansko konec dolgoletne slovenske hranilnične tradicije (Videčnik, 1998, str. 16).

⁷⁰ Njihova uprava je po umiku iz Slovenije s seboj odnesla poleg gotovine in vrednostnih papirjev tudi vso poslovno dokumentacijo.

⁷¹ Začetek socialističnega bančništva je treba iskati v izdajanju partizanskih plačilnih sredstev med drugo svetovno vojno in v ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije leta 1944 v Črnomlju (Bobek, 1989, str. 17).

⁷² Zvezni banki je poleg emisijske pripadala še vloga državnega blagajnika, središča za kratkoročno kreditiranje in zunanjetrgovinsko poslovanje ter pravica do neposrednega nadzora nad finančnim poslovanjem državnih podjetij in ustanov.

V razvoju novega sistema denarnih institucij se je prvo obdobje začelo novembra 1945 s sprejemom zakona o ureditvi in delovanju kreditnega sistema. Slednji je omogočil, da so iz obstoječega kreditnega sistema začele izginjati zasebne banke, ustanavljati pa so začeli zvezne denarne zavode (Prinčič, 2001, str. 54-55). Predvojne privatne banke so bile likvidirane, konfiscirane⁷³ ali nacionalizirane. Kasneje je bilo opravljeno združevanje zveznih bank (Poštne hranilnice, Zadružne in Kmetijske banke, Industrijske banke in Obrtne banke) ter republiških bank z Narodno banko Jugoslavije. Narodna banka Jugoslavije je poleg svoje emisijske funkcije opravljala tudi kratkoročno kreditiranje gospodarstva, notranji in mednarodni plačilni promet, zbirala je hranilne vloge ter izvajala državni proračun. Državna investicijska banka je opravljala celotno dolgoročno poslovanje, kreditirala investicije, vodila službo notranjih in mednarodnih posojil (Bobek, 1989, str. 17).⁷⁴

Nova bančna ureditev je še vedno temeljila na mešani naravi jugoslovanskega gospodarstva. Sestavljali so jo trije sektorji. Prvi je bil državni sektor, ki so ga sestavljale zvezne, federalne in krajevne kreditne ustanove. Drugi je bil zadružni sektor, v okviru katerega so bile kreditne in zavarovalne zadruge. Tretji pa je bil zasebni sektor z zasebnimi denarnimi zavodi (glej Tab. 5). Predstavljena ureditev je veljala do 23. avgusta 1946, ko so jo dopolnili. Zvezna vlada je lahko na predlog zveznega finančnega ministra odpravila ali spojila posamezna kreditna podjetja. Od takrat je država jamčila za vse obveznosti državnih bank.

Tabela 5: Denarne ustanove v Jugoslaviji leta 1946

Denarne ustanove	Poslovne enote
Narodna banka Jugoslavije	12
Zasebne banke	180
Industrijska banka Jugoslavije	6
Obrtna banka Jugoslavije	4
Državna investicijska banka	13
Državna kmetijska banka	6
Državna banka za zunanjo trgovino	1
Republiške banke	100
Hranilnice	69

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 227.

Odločilni korak na poti k novi bančni ureditvi, v kateri je bilo prostora le za dve osrednji banki z republiškimi centralami in številnimi podružnicami v mestih in industrijskih središčih, je zvezna vlada napravila septembra 1946. Takrat je podržavila vse delnice v bankah in vse banke v državi,

⁷³ Konfiscirati pomeni odvzeti premoženje ali del premoženja kot kazen za kaznivo dejanje, zapleniti (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1994, str. 424).

⁷⁴ Ta sistem dveh bank je bil v letih 1949-1952 razširjen z uvajanjem novih bank lokalnega pomena, tj. komunalnih bank in mestnih hranilnic ter državnih bank za kreditiranje kmetijskih zadrug.

razen Državne investicijske banke, priključila Narodni banki Federativne ljudske republike Jugoslavije (v nadaljevanju Narodna banka FLRJ)⁷⁵.

3.5.1.3. Ukinitve Denarnega zavoda Slovenije

Z uzakonitvijo novega sistema centralnega denarnega posredništva in knjigovodstva je Slovenija izgubila tudi svojo osrednjo bančno hišo. To je bil Denarni zavod Slovenije, ki je užival posebno podporo slovenskih komunistov. Do poletja 1945 je zavod opravljal poleg emisijske tudi funkcijo kratkoročnega in dolgoročnega kreditiranja, plačilnega prometa in blagajniško službo za federalne organe, nato pa postal osrednja kreditna ustanova republiškega pomena, ki je igral pomembno vlogo pri oživitvi gospodarskega življenja in odpravljanju posledic vojne na podeželju in mestih. V tem času je skupaj podelil 1604 kredite, predvsem za potrebe tekoče proizvodnje in obnovo v vojni prizadetega gospodarstva. Do maja naslednjega leta pa so se razmere povsem spremenile. Število podružnic zveznih bank se je zelo povečalo. Te podružnice so imele politično podporo ter odprto pot do denarnih virov, zato denarni zavod z njimi ni mogel več tekmovati. Avgusta 1946 je Denarni zavod Slovenije postal kreditno podjetje republiškega pomena, ki je kot podrejen organ Narodne banke zbiral kratkoročna denarna sredstva, vodil plačilni promet, kreditiral oblastne organe, republiška ter krajevna kreditna in gospodarska podjetja. Septembra 1946 so politično obračunali z upravnikom in njegovim namestnikom⁷⁶ (Prinčič, 2001, str. 55). Na osnovi zvezne uredbe z dne 19. oktobra 1946 so Denarni zavod Slovenije priključili k Narodni banki FLRJ. Kmalu nato se je Narodni banki priključila Poštna hranilnica. Tej pa je leta 1947 sledila še Zadružna gospodarska banka. Kot podružnica zvezne Narodne banke se je Denarni zavod Slovenije poslej imenoval Narodna banka FLRS – Centrala za LRS (Orožen, 1973, str. 52).⁷⁷ Z ukinitvijo Denarnega zavoda Slovenije se je podrl eden zadnjih stebrov, na katerem je med drugo svetovno vojno in takoj po njenem padcu, vrh slovenske politike zidal svoja pričakovanja o bolj samostojnem zajemanju in nalaganju doma ustvarjenega kapitala (Prinčič, 2001, str. 55).

3.5.1.4. Bančni sistem v službi administrativnega sistema

V letih 1947-1952 je bil finančni sistem prilagojen potrebam administrativno urejenega in centralistično vodenega planskega gospodarstva (Lazarevič, Prinčič, 2000, str. 235). Posebne pozornosti je bila deležna tudi kreditna organizacija. Dobila je novo dolžnost, in sicer da ne dela za dobiček, temveč da zadovoljuje splošne državne potrebe in pomaga gospodarstvu pri izpolnjevanju začrtanih ciljev.⁷⁸ Kreditiranje je postalo povsem centralizirano. Zvezni organi so

⁷⁵ Državna investicijska banka je prevzela dolgoročno kreditiranje vsedržavnih investicijskih programov, vse druge funkcije pa je prevzela Narodna banka FLRJ.

⁷⁶ Partijska organizacija je Antonu Roglju najbolj zamerila, da je preostro kritiziral poslovanje zveznih finančnih ustanov in da ni upošteval političnih meril pri dodeljevanju posojil.

⁷⁷ Podružnica Narodne banke je poslovala v istih prostorih in z istim vodstvom ter zaposlenimi kot prej Denarni zavod Slovenije (Bančništvo in hranilništvo v Pomurju, 1993, str. 56).

⁷⁸ Bistvo poslovanja denarnih zavodov je bilo v njihovih storitvah, ki so jih opravljali za državno upravo in gospodarstvo, ne pa v kreditih. Po novem merilo in težišče njihove uspešnosti ni smelo biti več na politiki čim višjih obrestnih mer, temveč na proviziji oziroma nadomestilu za opravljene storitve.

sestavljali kreditne plane za posamezno časovno obdobje, določali uporabnike kreditov in razdelitev kreditov iz proračunskih in bančnih sredstev.

Do leta 1952 sta bančno organizacijo obvladovali obe zvezni banki, Narodna banka in Državna investicijska banka. Podoba Narodne banke kot »banke bank« se je v tem času zelo spremenila, saj je prevzela naloge priključenih bank. Poleg emisijske funkcije je prevzela še pristojnosti zunanjetrgovinskega prometa, deviznega nadzora in poslovanja, zbiranje in razdeljevanje kreditnih sredstev, urejanje plačilnega prometa in nadzor nad denarnim obtokom, službo blagajniškega in računovodskega izvrševanja vseh proračunov ter finančno revizijo podjetij in ustanov. Marca 1947 je bila potrjena nova vloga Državne investicijske banke. Bila je nosilec dolgoročnega poslovanja in glavni razdeljevalec nepovratnih investicijskih sredstev iz državnega proračuna.

Leta 1948 se je bančna organizacija razširila z novimi vrstami bank. To so bile državne banke za kreditiranje kmetijskih zadrug, komunalne banke⁷⁹ in hranilnice (Prinčič, 2001a, str. 47). Državne banke za kreditiranje kmetijskih zadrug so bile republiškega značaja in ustanovljene z namenom kreditiranja kmetijstva, zlasti kmetijskih zadrug (Jaklič, 1999, str. 213). Pospesevale naj bi tudi varčevanje prebivalstva. Komunalne banke so postale kreditna podjetja mestnih oziroma krajevnih ljudskih odborov, mestne hranilnice pa kreditna podjetja krajevnih ljudskih odborov. Komunalne banke in mestne hranilnice naj bi prevzele finančno poslovanje lokalne oblasti in lokalnih podjetij ter s krediti in drugimi oblikami finančne pomoči poživile lokalno gospodarstvo, zlasti kjer še ni bilo razvito (Prinčič, 2001a, str. 47).

Konec leta 1951 so na Slovenskem poslovale podružnice štirih zveznih bank (Narodne banke Jugoslavije, Državne investicijske banke, Državne banke za kreditiranje kmetijskih zadrug in Jugoslovanske izvozne in kreditne banke), sedem komunalnih bank in deset mestnih hranilnic. Bančna dejavnost je bila v tem času zelo omejena in vodena strogo administrativno (Jaklič, 1999, str. 214).

V obdobju administrativnega socializma so bile banke zgolj tehnično in izvršilno telo državne uprave. Njihove pristojnosti so bile omejene, zato niso imele veliko možnosti, da bi preprečile nesmotrno porabo kreditov in trošenje obratnih sredstev podjetij za investicije, naraščanje neupravičenih izdatkov in denarnega obtoka.

3.5.2. Enobančni sistem (1952-1954)

Marca 1952 se je začelo novo obdobje v razvoju povojnega bančnega sistema. Začel je veljati predpis, s katerim so bile vse banke priključene k Narodni banki.⁸⁰ S tem je Narodna banka postala veliko kreditno podjetje s 458 podružnicami in z okoli 20 000 uslužbenci. Postala je univerzalna banka, saj je združevala emisijsko, depozitno in investicijsko področje poslovanja, prevzela pa je tudi vodenje državne statistike. Na čelu enovite bančne organizacije je bila

⁷⁹ ustanovljene za nudenje pomoči lokalnemu gospodarstvu (Jaklič, 1999, str. 214)

⁸⁰ izjema so bile le nepomembne hranilnice in Jugoslovanska izvozna banka

centrala Narodne banke za Ljudsko republiko Slovenijo (v nadaljevanju LR Slovenija), katere direktor je postal dr. Marjan Dermastja (Prinčič, 2001a, str. 47-48). Namen teh sprememb je bil zagotoviti na enem mestu dolgoročna in kratkoročna kreditna sredstva, predvsem pa uvesti kontrolno funkcijo, ki naj bi jo izvajale banke zaradi samostojnejšega poslovanja gospodarskih organizacij in uvedbe delavskega samoupravljanja. Ta kontrolna funkcija je bila uvedena kot »družbena evidenca« v Narodni banki Jugoslavije, iz katere se je kasneje razvila samostojna Služba družbenega knjigovodstva (SDK).

Sistem enotnega bančništva v obliki ene same banke, tj. Narodne banke Jugoslavije, ni mogel uspešno slediti čedalje večji samostojnosti gospodarskih organizacij (Bobek, 1989, str. 17). Enobančni sistem se ni skladal s predstavo o novi gospodarski ureditvi, ki je v Jugoslaviji prevladala na začetku petdesetih let. Medtem ko je na vseh pomembnejših področjih gospodarskega življenja prišlo do decentralizacije in bolj sproščene delovanja ekonomskih zakonov, se je na bančnem področju centralizacija okrepila. Razvoj bančnega sistema je torej šel nekaj časa v nasprotni smeri kot splošen gospodarski in družbeni razvoj. Poglavitni razlog za to je bil strah osrednje oblasti, da v novih razmerah prek bančnega sistema ne bo mogla več nadzorovati in usmerjati gospodarskega dogajanja.

V razmerah bolj sproščene gospodarskega življenja se enovita bančna sestava ni obnesla. Bila je preokorna in v nasprotju s komunalnim sistemom, bolj samostojnim poslovanjem podjetij in samoupravljanjem, sistemom delitve družbene akumulacije pa tudi z novimi tržnimi odnosi. Velike pomanjkljivosti so se pokazale tudi v njeni organiziranosti. Podružnice niso upoštevale navodil in predpisov, temveč so po lastni presoji dodeljevale in zviševale kredite, pri čemer so v prvi vrsti upoštevale lokalne interese, zato je obseg dodeljenih kreditov vztrajno presegal vplačila. Negativne posledice so se kmalu pokazale. Povečali so se denarni obtok, žiro računi ter splošna in druga poraba. To so bili izvori naraščajoče gospodarske nestabilnosti (Prinčič, 2001a, str. 48).

3.5.3. Prehod na večbančni sistem (1954-1961)

Bančni sistem se je v tem razdobju spreminjal iz sistema monobanke v večbančni sistem s prenosom funkcij iz Narodne banke na druge banke in kasneje s prenosom funkcij zveznih bank na banke ožjih družbenopolitičnih skupnosti (Mramor, 1985, str. 20). Sredi petdesetih let je tako zvezna vlada popustila zahtevam iz republik, da se posamezne funkcije Narodne banke prenesejo na krajevne banke in da se zagotovi večji vpliv predstavniških teles na bančno poslovanje. Decentralizacija bančne ureditve se je začela leta 1954, ko je bila sprejeta uredba, ki je predvidevala ustanovitev komunalnih bank in hranilnic ter drugih denarnih ustanov. Komunalne banke in hranilnice so bile samostojne gospodarske organizacije, ki so jih ustanovile lokalne oblasti.⁸¹ Narodna banka je izgubila del kreditnih in drugih bančnih opravil, njena centrala v Beogradu pa je morala del pristojnosti odstopiti republiškim centralam in podružnicam. Da bi si

⁸¹ Komunalne banke in hranilnice so prevzele zbiranje prostih denarnih sredstev, dajanje posojil do višine zbranih sredstev, nekatera opravila v plačilnem prometu s tujino, opravljanje plačilnega prometa v državi za svoje komitente, blagajniške službe v zvezi s proračuni lokalnih oblasti ter storitev v zvezi s posojili lokalne uprave pri republiških in zveznih organih.

zvezno središče povrnilo vsaj del izgubljenega položaja in sredstev, je začelo ustanavljati posebne zvezne banke za posamezna gospodarska področja (Prinčič, 2001b, str. 55). Leta 1955 je bila ustanovljena Jugoslovanska banka za zunanjo trgovino kot tip specializirane banke za poslovanje s tujino, v naslednjih letih pa še specializirani banki Jugoslovanska investicijska banka in Jugoslovanska kmetijska banka (Bobek, 1989, str. 17).

V Sloveniji je v letih od 1954 do 1960 nastala raznolika bančna organizacija. Poleg podružnic zveznih bank, komunalnih bank, mestnih hranilnic, združnih hranilnic in posojilnic⁸² so jo sestavljali še poštni uradi, ki so bili vključeni v plačilni promet Narodne banke, varčevalne blagajne pri podjetjih in ustanovah ter šolah, sindikalne blagajne vzajemne pomoči pri podjetjih ter Državni zavarovalni zavod. Med novoustanovljenimi bankami so se najbolj obnesle komunalne banke. Postale so najmočnejše banke v Sloveniji in do leta 1960 niso imele likvidnostnih težav. Ker so banke nadzorovale upravljanje skladov podjetij in razdeljevanje odobrenih posojil, so podjetja začela gospodarneje poslovati in smotrneje načrtovati svoj razvoj. Leta 1957 je bil ustanovljen konzorcij komunalnih bank, ki je pripravil finančne načrte za šest pomembnih slovenskih infrastrukturnih objektov, v katerih so bile udeležene vse slovenske komunalne banke.

3.5.4. Uvedba poslovnih bank (1961-1971)

Marca 1961 je začel veljati novi zakon o bankah, ki je še omejil pristojnosti Narodne banke ter razširil področje drugih institucij denarnega posredništva, ki so postale poslovne banke. Narodna banka je izgubila pristojnost dajanja kratkoročnih kreditov in prevzela vlogo banke bank.⁸³ Poslovne banke so postale vse banke razen Narodne banke (Prinčič, 2001b, str. 55-56). Do novembra 1962 je posle plačilnega prometa in družbenega knjigovodstva opravljala Narodna banka Jugoslavije, po tem datumu pa se ti posli izvajajo v samostojni Službi družbenega knjigovodstva (Bobek, 1989, str. 17). Zvezne poslovne banke (Jugoslovanska banka za zunanjo trgovino, Jugoslovanska investicijska banka in Jugoslovanska kmetijska banka) so bile pooblašene, da sprejemajo denarne depozite, izdajajo obveznice in blagajniške zapise, dajejo garancije za kredite v tujini ter kreditirajo komunalne banke. Na komunalne banke, ki so do tedaj lahko kreditirale le manjši del gospodarstva (obrt, trgovino na drobno, gostinstvo), se je preneslo kreditiranje vsega gospodarstva na njihovem območju. Nova zakonodaja je predvidevala tudi širšo kreditno podlago komunalnih bank, saj so jo praviloma tvorila sredstva, ki so jih njihovi komitenti morali imeti na bančnih računih. Zelo pomembno je bilo določilo, da se je iz dela dohodka od obresti moral oblikovati kreditni sklad banke. Komunalne banke so tudi v novih razmerah obdržale zbiranje hranilnih vlog. Hranilnice pa je nova zakonodaja obšla. Od nekdanjega velikega števila hranilnic in posojilnic so ostale le še tri, pa še te kot posebne enote komunalnih bank.

⁸² V Sloveniji so leta 1954 začeli ustanavljati Zadržne hranilnice in posojilnice. Teh je bilo vsega dvaindvajset. Hranilnice so zbirale hranilne vloge in nudile posojila članicam. Načrtno so pospeševale šolsko varčevanje po šolah svojega območja. V letu 1956 so bile vključene v neposreden plačilni promet (Videčnik, 1998a, str. 18).

⁸³ V njeni pristojnosti je bilo uresničevanje splošne kreditne politike, začrtane z zveznim družbenim planom, opravljanje emisijske funkcije, vodenje plačilnega prometa v državi in s tujino, kreditiranje federacije in poslovnih bank.

Zakon iz marca 1961 je predvidel tudi ustanovitev republiških poslovnih bank, ki naj bi od zveznih poslovnih bank prevzele del dolgoročnega kreditiranja in posredništvo pri kratkoročnih kreditih. V Sloveniji so to možnost hitro izrabili in že decembra 1961 ustanovili Splošno gospodarsko banko LR Slovenije.⁸⁴ Ustanovitev Splošne gospodarske banke je pomenila začetek prizadevanj republiške vlade, da se izvije iz »krempljev« zveznih bank in smotrneje uporabi domačo akumulacijo. Pri izbiri investicijskih programov je dajala prednost gradnji novih elektroenergetskih objektov, obratov surovinsko predelovalne industrije ter posodobitvi in povečanju podjetij, ki so lahko uspešno nastopala na zunanjem trgu.

Konec leta 1964 so se začele priprave za nov reformni poskus. Izhodišča zanj so bila: zmanjšanje močnega vpliva politike na bančno poslovanje in odločanje, okrepitev vpliva podjetij in bank na delitev akumulacije in njeno osredotočenje pri manjšem številu bank. Zakon o bankah in kreditnih poslih, ki je začel veljati marca 1965, ni pomenil prelomnice v novejši zgodovini slovenskega bančništva. Obstoječi sistem je bil popravljen in izboljššan v toliko, da so banke dobile več prostora za uresničevanje poslovnih načrtov. Dobile so pravico, da nadzorujejo poslovanje podjetij in ugotavljajo rentabilnost njihovih naložb ter možnost opravljanja plačilnega prometa in kreditnih opravil s tujino. S tem zakonom so banke, z izjemo Narodne banke kot emisijske banke, postale gospodarske organizacije posebnega družbenega pomena, ki so opravljale le kreditne in druge bančne posle samostojno in v skladu s sprejeto kreditno politiko (Prinčič, 2001b, str. 55-56). Z reorganizacijo je bil odpravljen prejšnji teritorialni princip v poslovanju bank, ki so s tem lahko poslovale na celotnem državnem območje. Ukinjene so bile zvezne specializirane banke, nova kategorizacija bank pa je bila opravljena glede na naravo finančnih sredstev, s katerimi poslujejo. Razvrstitev bank je bila sledeča: Narodna banka Jugoslavije in poslovne banke⁸⁵ (Bobek, 1992, str. 17). Da bi v upravljanju in politiki banke prišle bolj do izraza poslovne potrebe in zahteve, so po novem poslovno banko lahko ustanovila podjetja in druge delovne organizacije ter družbenopolitične skupnosti. Opisana določila v naslednjih letih niso mogla zaživeti. Kreditni sistem je postajal vse bolj zamotan, dohodek bank pa vsako leto nižji. Podjetja kot zakoniti ustanovitelji in upravljalci poslovnih bank niso prevzela svojega dela odgovornosti za slabo poslovanje bank.

Zaradi nove zakonodaje, ki je poleg Narodne banke kot emisijske banke predvidevala le še investicijske in komercialne banke ter hranilnice, se je morala Splošna gospodarska banka LR Slovenije februarja 1966 preoblikovati v investicijsko banko. Zaradi premajhnih sredstev ni mogla delovati kot razvojna banka ter se uveljaviti pri skupnih naložbah in nastopih tako doma kot v tujini. Spomladi se je vlada odločila, da bo ustanovila eno samo močno razvojno banko. Po večmesečnih pripravah je bila oktobra 1967 ustanovljena Kreditna banka in hranilnica Ljubljana, ki je nadzorovala okoli 70 % domačega kapitala in tako postala ena najmočnejših bank v državi. V naslednjih letih je bilančna vsota nove banke, ki se je preimenovala v Ljubljansko banko, porasla, prav tako se je povečalo število njenih poslovnih enot tako doma kot v tujini (glej Tab. 7) (Prinčič, 2001b, str. 56).

⁸⁴ Direktor Splošne gospodarske banke je postal Niko Kavčič, ki je bil osrednja osebnost slovenskega bančništva po drugi svetovni vojni.

⁸⁵ Med poslovne banke so sodile investicijske banke, komercialne banke in hranilnice.

Tabela 7: Podatki o razvoju Ljubljanske banke v letih 1968-1970

Leto	Bilančna vsota (v milijon din)	Število poslovnih enot	Število zaposlenih
1968	15.772	29	1100
1969	16.147	43	1402
1970	18.578	47	1712

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 356.

Ljubljanska banka je s svojim razširjenim poslovnim delovanjem in močno razpredeno mrežo enot po Jugoslaviji in z nekaj enotami v tujini ustvarila močne temelje slovenskemu finančnemu sistemu v Jugoslaviji. Nekaj let kasneje se je z namenom sprostitve stanovanjske politike iz notranjega oddelka Ljubljanske banke razvila samostojna stanovanjsko-kreditna enota, iz katere se je kasneje razvila današnja SKB banka (Jaklič, 1999, str. 214).

3.5.5. Na razpotju starih in novih odnosov (1972-1976)

Ustavna dopolnila iz julija 1971 so spremenila vlogo poslovnih bank v gospodarskem sistemu. Postale so sestavni del samoupravno organiziranega gospodarstva oziroma posebne organizacije združenega dela za opravljanje kreditnih in drugih bančnih opravil, ki so morale zasledovati dva temeljna cilja: skupaj z gospodarstvom poiskati najučinkovitejše poti za naložbe denarnih sredstev in zagotoviti gibanje denarne akumulacije.

Prenova kreditnobančnega sistema se je začela leta 1972, ko je zvezna skupščina sprejela Zakon o Narodni banki Jugoslavije in enotnem monetarnem poslovanju narodnih bank republik in avtonomnih pokrajin. Ta je razširil dotedanjo bančno organizacijo tako, da je poleg Narodne banke in poslovnih bank uvedel še osem narodnih bank republik in avtonomnih pokrajin.⁸⁶ V novi ureditvi je Narodna banka ohranila vodilni položaj.⁸⁷ Zmanjšala pa se je kreditna vloga Narodne banke, saj je lahko odobraval kredite samo neposrednim komitentom, za katere je opravljal tudi druge bančne posle. Narodne banke republik so bile prve pomočnice Narodne banke. Določale so kreditne pogoje za razdelitev dela primarne emisije, ki se je lahko razdelil po posameznih republikah, in odobraval kredite poslovnim bankam. Poslovne banke so izgubile položaj delovne organizacije posebnega pomena in samostojne finančne ustanove. Postale so posebna organizacija združenega dela, za katero so veljala posebna načela delovanja in ustanavljanja.⁸⁸ V načelu naj bi bile te banke še vedno samostojne, vendar v mejah, ki jih je določalo združeno delo. Centralna narodna banka in republiška narodna banka sta obdržali nadzor nad njihovim poslovanjem in imeli pravico, da jih prisilita k uresničevanju začrtane politike. Poleg poslovnih bank je bilo predvideno tudi ustanavljanje hranilnic, vendar se to ni

⁸⁶ Narodne banke republik in avtonomnih pokrajin so prevzele del pravic in obveznosti na področju oblikovanja in izvajanja monetarno kreditne politike ter delovanja enotnega monetarnega sistema (Bobek, 1989, str. 18).

⁸⁷ Poleg emisijske funkcije je imel svet guvernerjev prvo besedo pri oblikovanju enotne monetarne in skupne kreditne politike, odgovoren je bil za stabilnost valute, splošno plačilno likvidnost in izvajanje devizne politike.

⁸⁸ Nova bančna zakonodaja jih je hotela spremeniti v posebno institucijo, ki naj bi na finančnem področju »služila« gospodarstvu.

zgodilo. Pojmu hranilnice se je v tem obdobju še najbolj približala poštna hranilnica, ki je začela poslovati po teritorialnem načelu.

V novem razvojnem obdobju se je število denarnih zavodov v Sloveniji postopno zmanjševalo in leta 1972 jih je bilo pet (glej Tab. 8). Največja med njimi je bila Ljubljanska banka, ki jo je bilo treba v skladu z novo zakonodajo ponovno ustanoviti. Sestavljalo jo je 23 posebnih tozdov, ki so se razlikovali po tem, ali so imeli položaj pravne osebe ali ne, oziroma so bili podružnice v razvoju. Bilančna vsota poslovnih bank se je v tem času zelo povečala.

Slovenska skupščina je že aprila 1972 sprejela začasen zakon o Narodni banki Slovenije. Banka je morala najprej izoblikovati notranjo organizacijo, urediti odnose z zveznimi ustanovami in republiški organi ter se povezovati z gospodarstvom. Uporabiti je morala nove poslovne pristope, saj ni opravljala le državne nadzorstvene funkcije, temveč je postala tudi dejavnik republiške ekonomske politike (Prinčič, 2001c, str. 55-56).

Tabela 8: Deleži posameznih bank v skupnem potencialu slovenskih bank z dne 31. decembra 1972

Banka	V milijonih din	V %
Kreditna banka Koper	1.824	6,1
Ljubljanska banka	24.820	83,2
Kreditna banka Maribor	2.026	6,8
Dolenjska banka in Hranilnica Novo mesto	783	2,6
Kreditna banka Ptuj	373	1,3
Skupaj	29.826	100,0

Vir: Lazarević, Prinčič, 2000, str. 386.

Po sprejetju ustave leta 1974 je bil bančni sistem še bolj dodelan. Po teh dopolnitvah so sodile v bančni sistem Jugoslavije Narodna banka Jugoslavije (z narodnimi bankami republik in avtonomnih pokrajin), interne banke,⁸⁹ temeljne banke,⁹⁰ združene banke, hranilno-kreditne organizacije (hranilnice, Poštna hranilnica, hranilno-kreditne zadrage, hranilno-kreditne službe)⁹¹ ter posebne oblike finančnih organizacij (bančni konzorcij, združenja bančnih organizacij). V bančni sistem je sodila tudi Služba družbenega knjigovodstva, ki je izvajala plačilni promet za gospodarstvo in negospodarstvo (Bobek, 1989, str. 18).

⁸⁹ Interne banke, znotraj sestavljenih organizacij združenega dela (SOZD) ali delovnih organizacij (DO), naj bi izboljšale pretok finančnih virov med posameznimi temeljnimi organizacijami združenega dela (TOZD) (Jaklič, 1999, str. 214).

⁹⁰ V primerjavi z internimi bankami so imele temeljne banke širši delokrog (več podjetij) in so izvajale vse finančne posle. Bile pa so ozemelsko omejene. Temeljne banke so se združevale v združene banke. V Sloveniji so bile temeljne banke povezane v Ljubljanski banki-združeni banki (Jaklič, 1999, str. 214).

⁹¹ Slovenska tradicija in želja po hranilništvu se je pokazala v tem, da so po kmetijskih zadrugah začeli ustanavljati hranilno-kreditne službe, kljub sicer neugodni klimi do nekdanjega hranilništva. To je omogočil Zakon o hranilno-kreditnih službah. V tedanjem socialističnem svetu je bil to edinstven primer denarništva, ki ima v sebi nekaj hranilniškega oziroma posojilniškega duha. V takratni socialistični Jugoslaviji je imela edino Slovenija takšne službe pri zadrugah (Videčnik, 1998, str. 16).

Za ta čas je za slovenski finančni sistem značilno t. i. denarno čudaštvo (po Ribnikarju). Banke so pojmovali predvsem kot institucije, ki dajejo posojila, in ne kot finančne posrednike. Gospodarstvo je postajalo čedalje bolj nefinančno (Jaklič, 1999, str. 215). Zaradi neznanja, nerazumevanja, strahu in konzervatizma vladajočega sloja je bila za bančni sistem v letih od 1972 do 1976 značilna premajhna gibljivost denarnih sredstev in njihovo netržno osredotočenje, kar je oteževalo usmerjanje denarnih sredstev na področja, kjer je bila gospodarska aktivnost najintenzivnejša in najdonosnejša. Regulativni organi, zlasti Narodna banka, so na podlagi velikih pooblastil nadzirali ter usmerjali denarne tokove in kreditne odnose v državi.

3.5.6. Banke združenega dela (1977-1985)

Novembra 1976 je zvezna skupščina sprejela Zakon o združenem delu, s katerim se je končal leta 1971 začetni proces gospodarske preobrazbe. Zakon je temeljil na ideološki predpostavki, da morajo delavci v skladu s svojim »vladajočim« položajem v gospodarstvu in družbi svobodno, neposredno in enakopravno odločati o svojem delu, delovnih pogojih in rezultatih tako v svojih podjetjih kot tudi v drugih, s katerimi so bila kakorkoli povezana. Delavci naj bi ne upravljali le strojev in proizvodnje, temveč tudi denar in denarno-kreditni sistem.

Proces prilagajanja bančništva novim družbenim zahtevam in dohodkovnim odnosom, ki se je začel leta 1975, je moral seči do samega bistva bančnega poslovanja. Kreditne odnose in institut obrestne mere je bilo treba prekiniti in izriniti iz življenja, bančno organizacijo pa spremeniti v finančni servis preurejenega gospodarstva. V novih razmerah naj bi banke postale neke vrste središče, kjer bi se preoblikovana podjetja dogovarjala o združevanju sredstev in uporabi le-teh pri uresničevanju tekočih razvojnih programov. Kreditiranje naj bi nadomestili z namenskim združevanjem sredstev. V pozabo naj bi šel tudi institut obresti.⁹² V novem sistemu tudi ni bilo prostora za kapital in lastna bančna sredstva. Obstajala naj bi samo še družbena sredstva, ki so jih imele v upravljanju banke. Ravno tako niso več govorili o vlogah, temveč o združevanju sredstev.

Zakon o temeljih bančnega in kreditnega sistema, ki ga je zvezna skupščina sprejela decembra 1976, je določil tristopenjsko bančno organizacijo. Prvo stopničko so predstavljale interne banke, ki naj bi od nekdanjih poslovnih bank prevzele večino opravil, ki so se nanašala na denarno, bančno in kreditno poslovanje njenih članic. Druga stopnička so bile temeljne banke, ki naj bi povezovale interne banke in opravljale vse bančne posle. Na vrhu je bila združena banka, ki naj bi poleg usklajevanja dela temeljnih bank opravljala le določene bančne naloge.⁹³ Združena banka je morala imeti del svojega rezervnega sklada v tujih plačilnih sredstvih. Zakon je predvideval še druge oblike bančne organiziranosti. To so bili bančni konzorciji, posebni skladi in hranilno-kreditne organizacije. Vloga Narodne banke se ni dosti spremenila (Prinčič, 2001c, str. 55-56). Članice bančne organizacije so bile lahko po tem zakonu temeljne organizacije združenega dela, samostojne interesne skupnosti in družbenopravne osebe, ki so združevale delo

⁹² Banka bi ustvarjala svoj zaslužek iz nadomestila za uporabo družbenih sredstev.

⁹³ Te so bile: združevanje sredstev za določene namene, najemanje in dajanje garancij in avalov, devizno poslovanje, plačilni promet s tujino in organiziranje zbiranja hranilnih vlog v tujini.

in sredstva v bančno organizacijo (Štirideset let delovanja Združenja bank Slovenije, 1996, str. 16).

Nastajale so velike težave pri prilagajanju bančne organizacije novi zakonodaji. Ker so se podjetja raje odločala za ustanovitev posebnih finančnih služb, interne banke niso bile ustanovljene v predvidenem času in številu, prav tako niso prevzele predvidenih nalog. Tudi ustanavljanje temeljnih bank se je zavleklo, ker se niso mogli zediniti, ali naj prevlada teritorialno ali reprodukcijsko načelo.⁹⁴ Nova Združena banka je prevzela 20 temeljnih bank z območja Slovenije in drugih republik. Njena bančna mreža je zajemala gospodarske organizacije in ustanove s skupaj več kot 800.000 zaposlenih. Imela je okoli 20.000 deponentov in 200.000 varčevalcev.

Rezultati bančne ureditve in retorične preнове vsebine bančnega poslovanja so bili daleč od pričakovanih. Novi bančni sistem je odpovedal v organizacijskem, ideološkem in še drugih vidikih. Poleg pa je bolj kot v preteklosti odstopal od temeljnih bančnih načel. Kljub posebnemu poudarku v zakonu o temeljnih kreditnega in bančnega sistema, da morajo banke poslovati po vsej državi, so temeljne in Združena banka obdržale regionalni pomen. Regionalno zapiranje je banke še tesneje povežalo z lokalno politiko. Največje odstopanje od postavljenih načel pa je nastalo z združitvijo dolžnika in upnika v isti banki, s čimer je temeljna banka prenehala biti pravi denarni posrednik, ki na eni strani zbira sredstva, na drugi pa jih nalaga ter pri tem upošteva objektivna merila ekonomske alokacije sredstev in varnosti za naložena sredstva. Ker so torej lastniki postali največji kreditorejmalci pri lastni banki, banko pa upravljali njeni dolžniki, banka ni mogla voditi smotrne naložbene politike. Razmahnila se je nenadzorovana investicijska poraba. Likvidnost bank je bila pogosto ogrožena. Finančna disciplina kreditorejmalcev je popustila, vendar za to ti največkrat niso bili kaznovani. Tehnologija in kakovost bančnih storitev sta nazadovali. Omejevanje bančnih kreditov je pripeljalo do tega, da banke z zadovoljivim kreditnim potencialom niso mogle uresničiti svoje kreditne politike, banke s premajhnimi sredstvi ali kroničnimi likvidnostnimi težavami pa so lahko vodile preveliko kreditno dejavnost. Na težave pri bančnem poslovanju so vplivali tudi zunanji dejavniki: inflacija, neustrezna politika obrestovanja, obvezno združevanje in usmerjanje sredstev bank, nezadostna akumulacija in njena neracionalna poraba. Banke so bile le eden od členov v verigi nakopičenih problemov, ki so imeli temeljni vzrok v neustrezni ureditvi celotnega gospodarskega življenja (Prinčič, 2001c, str. 56).

3.5.7. Zaostritev gospodarskih in mednacionalnih odnosov (1986-1989)

Decembra 1985 je zvezna skupščina sprejela zakon o temeljnih bančnega in kreditnega sistema, ki pa ni izpolnil pričakovanj, saj ni presejal okvire prejšnjega, temveč ga je v znatnem delu le povzel.⁹⁵

⁹⁴ Reprodukcijsko načelo je predpostavljalo, da bi temeljne banke rasle iz internih bank in svojo dejavnost usmerile predvsem na razvoj tistih gospodarskih področij, ki bodo lahko zagotovila potrebno materialno in finančno podlago za njihovo poslovanje.

⁹⁵ Bančne zasnove ni spremenil, odpravil je le nekatera najbolj kričeča nasprotja in ovire. Zaostril je vprašanje likvidnosti in varnosti naložb ter načela kreditne politike.

Drugo polovico osemdesetih let so označevali upadanje gospodarske rasti in prihrankov prebivalstva, kopičenje izgub, naraščanje cen in inflacija, ki je prehajala v hiperinflacijo. Stabilizacijski režimi, sprejeti v letih od 1985 do 1989, države niso potegnili iz gospodarske krize. Tako je konec osemdesetih let v državi prevladalo spoznanje, da pot iz permanentne gospodarske krize vodi stran od socializma in njegovega gospodarskega sistema⁹⁶. (Prinčič, 2002, str. 71). Zadnja velika reorganizacija bančnega sistema v SFRJ se je začela v letu 1989, ko je bil sprejet zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah. Ta zakon je z novelo, sprejeto v juniju 1989, določil, da se banka ustanovi kot delniška družba ali kot družba z omejeno odgovornostjo (Vidmar, 1996, str. 38). Novi zakon je banko opredelil kot samostojno finančno organizacijo, ki opravlja depozitne, kreditne in druge bančne posle.⁹⁷ Njen poglavitni cilj je postal ustvarjanje dobička. Združenih in internih bank zakon ni predvidel. Interne banke naj bi nehale poslovati do konca leta 1990, ko naj bi se preoblikovale v skladu s svojimi interesi oziroma interesi lastnikov. Banko so lahko ustanovile družbene pravne osebe s sprejetjem sklepa o ustanovitvi in vplačilom sredstev v ustanovni sklad banke. Ustanoviteljice banke so bile lahko tudi družbenopolitične skupnosti. Banka je morala ustanoviteljicam izročiti vrednostni papir. V slovensko bančništvo so se tako po polstoletnem premoru ponovno vrnila delnice in banke kot delniške družbe, čeprav zakon tega ni nikjer omenjal. Za ustanovitev banke je bilo potrebnih deset ustanoviteljev, ki so morali zagotoviti najmanj šest milijard dinarjev ustanovitvenega sklada. Banka pa je lahko začela delati šele po pridobitvi soglasja Narodne banke Jugoslavije (Prinčič, 2002, str. 71). Ob noveli zakona o bankah in drugih finančnih organizacijah, sprejeti v juniju 1989, je bila črtana obveznost, da je treba ustanovitveni kapital vplačati v denarnih sredstvih. S tem je bila narejena pravno sistemska napaka, ki je omogočila ustanovitev banke brez vplačila denarnih sredstev. Pravno dopustna je bila torej ustanovitev banke brez vplačila denarnih sredstev, torej le s stvarnimi vložki ali pravicami (Vidmar, 1996, str.38). Novi zakon je zaostril merila za varnost bančnega poslovanja.⁹⁸ Zakon je prinesel tudi novosti na področju upravljanja bank. Izrecno je bilo določeno, da ima banka direktorja, s čimer je bilo odpravljeno kolektivno vodenje bank. Zakon je dopustil možnost ustanavljanja hranilnic tako posameznikom kot pravnim osebam.⁹⁹ Poleg hranilnic je zakon predvideval še Poštno hranilnico in hranilno-kreditne zadrage, hranilno-kreditne službe pri kmetijskih, obrtnih in drugih zadrugah. Banka, kot jo je opredelil ta zakon, je bila nekje na sredini med banko kot ustanovo v tržnem gospodarstvu in banko v socialističnem samoupravnem, dogovorno dohodkovnem sistemu.

V drugi polovici osemdesetih se je med devetimi združenimi bankami v državi najbolj povečala bilančna vsota Ljubljanske banke-Združene banke. Kljub temu pa je ostala na tretjem mestu, za Udruženo banko Hrvatske in Udruženo beogradsko banko. Decembra 1989 se je Ljubljanska banka-Združena banka preoblikovala v Ljubljansko banko, delniško banko. Dva dni pozneje je bila ustanovljena Abanka, delniška družba, ki je bila pravna naslednica Jugobanke, temeljne

⁹⁶ Leta 1989 je v državi prišlo do gospodarske reforme in spreminjanja socialističnega sistema, ki je zajelo tudi bančništvo.

⁹⁷ Banka je bila torej opredeljena kot podjetje, ki se ukvarja s trgovanjem z denarjem in drugimi bančnimi posli.

⁹⁸ Banke so morale obseg svojega poslovanja vezati na obseg sredstev v ustanovitvenem skladu in na obseg rezervnega sklada, ki so ga morale oblikovati na račun vsakoletnega dobička.

⁹⁹ Hranilnice naj bi zbirale vloge prebivalstva in depozite na tekočih in žiro računih ter iz teh sredstev podeljevale kredite za različne namene.

banke Ljubljana. 26. decembra 1989 je bila v Ljubljani ustanovljena prva borza kapitala v Jugoslaviji (Prinčič, 2002, str. 71-72).

4. SLOVENSKI BANČNI SISTEM PO OSAMOSVOJITVI

Po osamosvojitvi je bančništvo v Sloveniji doživelo precejšnje spremembe. Osrednjo vlogo v bančnem sistemu ima Banka Slovenije, ki vodi denarno in tečajno politiko.¹⁰⁰ Poleg centralne banke obstaja še množica poslovnih bank (Jaklič, 1999, str. 215). Ob koncu leta 1991 smo imeli v Sloveniji skupaj šestindvajset bank. Največja slovenska banka Ljubljanska banka-Združena banka je imela s svojim 82 % deležem v bilančni vsoti slovenskega bančnega sistema monopolni položaj, enajst regionalnih bank pa je imelo monopol v svoji regiji. Konec leta 1991 je sistem Ljubljanske-Združene banke propadel in začela se je sanacija bank s ciljem prestrukturiranja bančne panoge.¹⁰¹ Novo nastale banke so dvignile konkurenco na slovenskem bančnem trgu in začel se je postopek nujnega prilagajanja bank mednarodnim standardom in evropskemu trgu. Sanacija slovenskih bank je bila nujna posledica sestave bančnih naložb v preteklosti, saj so med njimi prevladovala slabe terjatve do podjetij, ki so bili hkrati lastniki bančnega premoženja. Izpad trgov bivše Jugoslavije ob osamosvojitvi je dodatno vplival na slovenski bančni sistem. Zaradi podjetniških izgub se je močno poslabšalo stanje že slabega bančnega portfolia, banke so bile nezmožne zadovoljiti zahteve po izplačilu deviznih depozitov varčevalcev, kar je močno zmanjšalo ugled in zaupanje slovenskih bank. Banke so bile še vedno povečini v lasti družbenih podjetij, ki so bila hkrati delničar in posojilojemalec pri isti banki.

V letu 1997 se je zaključil sanacijski postopek Nove ljubljanske banke in Nove kreditne banke Maribor, ki sta tako v državni lasti. Zaključek sanacije pomeni konec posebnega statusa obeh bank, ki morata tako slediti splošnim pravilom varnega in skrbnega poslovanja. Država je 100 % lastnik Poštne banke Slovenije in neposredno kontrolira še pet manjših bank, ki pripadajo bančni skupini Nove ljubljanske banke d. d. Vlada Republike Slovenije torej neposredno kontrolira približno 50 % celotnega premoženja slovenskih bank (Dimovski, 2000, str. 42-43). Banke ne morejo ostati trajno v državni lastnini. Te banke se morajo privatizirati, ne samo zaradi tega, da ne bi bile več državne, ampak da se prek tega zagotovi njihova večja uspešnost in enak položaj vseh bank nasproti oblastem – denarnim in nedenarnim (Ribnikar, 1994a, str. 5).¹⁰²

¹⁰⁰ Banka Slovenije (BS) je formalno nastala 25. junija 1991 (iz Narodne banke Slovenije), ko je bil sprejet Zakon o Banki Slovenije. Tri mesece pozneje, ko je pretekel moratorij na osamosvojitvene ukrepe, je 8. oktobra 1991 začel tudi praktično delovati slovenski denarni sistem. BS je prevzela funkcijo centralne banke in z zakonom določene naloge: uravnavanje količine denarja v obtoku, skrb za likvidnost bančnega sistema, skrb za splošno likvidnost do tujine, kontrolo bank in hranilnic, izdajanje bankovcev in pošiljanje kovancev v obtok ter posle za Republiko Slovenijo (Mencinger, 2001, str. 29).

¹⁰¹ Po prvem dejanju sanacije bank, ko je Agencija za sanacijo bank in hranilnic (ASBH) prevzela od bank njihova slaba posojila in v zameno zanje dala svoje obveznice z garancijo države, je sledilo drugo dejanje, v okviru katerega so morale banke postati sposobne ohranjati svojo likvidnost in solventnost ter prinašati svojim lastnikom donos na njihovo v banko trajno vloženo premoženje v skladu z njihovimi pričakovanji (Ribnikar, 1994a, str. 5).

¹⁰² Privatizacija slovenskih bank poteka že nekaj časa in postavlja se zlasti vprašanje, ali bodo ostale v rokah domačih lastnikov ali pa bomo dovolili, da jih bodo pokupili tuji lastniki (BV, 2001, str. 47).

Ob koncu leta 1998 je v Sloveniji poslovalo štiriindvajset bank. Skoraj vse, razen dveh, ponujajo popoln sklop bančnih storitev in so univerzalne banke. Banke se razlikujejo po velikosti. Največja slovenska banka Nova ljubljanska banka d. d. zajema 27 % delež celotnega bančnega sistema, sledita ji SKB banka in Nova kreditna banka Maribor z 12 % deležem. Prvih sedem največjih bank tako posluje kar s 70 % celotnih sredstev slovenskega bančnega sektorja (Jaklič, 1999, str. 215). V Sloveniji poslujejo tudi tri tuje banke: Banka Societe Générale d. d., Bank Austria-Creditanstalt d. d. in Volksbank-Ljudska banka d. d. Te banke upravljajo s 5 % celotnega premoženja bančnega sektorja (glej Tab. 9).

Tabela 9: Konkurenca med obstoječimi ponudniki v panogi.

	Bilančna vsota 31. 12. 1996 v 000 SIT	Bilančna vsota 31. 12. 1997 v 000 SIT	Bilančna vsota 31. 12. 1998 v 000 SIT	Tržni delež v % leta 1998
NLB	490,216,399	548,794,574	629,738,3	26.92
SKB banka	206,584,249	241,009,647	281,397,5	12.03
Nova KBM	197,201,302	237,653,822	287,096,5	12.27
Banka Koper	99,694,784	120,298,808	138,273,5	5.91
Banka Celje	93,226,288	109,245,606	136,290,3	5.83
Abanka	88,347,657	103,055,388	123,188,7	5.27
Gorenjska banka	71,833,314	90,706,191	108,451,1	4.64
Bank Austria-CA	/	/	83,530,4	3.97
Dolenjska banka	53,206,140	64,675,186	77,527,1	3.31
LB Pomurska banka	48,174,702	51,426,376	55,931,5	2.39
Bank Austria	39,965,669	49,807,834	združitev	
Banka Vipa	35,862,941	43,378,467	49,970,1	2.14
Krekova banka	31,057,348	40,091,905	51,065,2	2.18
B. Creditanstalt	27,881,681	31,231,516	združitev	
LB Koroška banka	25,628,579	29,351,453	33,630,4	1.44
LB S. b. Velenje	23,969,307	27,505,493	32,419,9	1.33
Slovenska zadružna kmetijska banka	23,208,709	29,236,186	37,028,2	1.58
Probanka	22,356,709	29,434,138	34,256,8	1.46
LB B. Domžale	21,685,091	27,851,860	33,121,1	1.42
Slov. investicijska banka	18,382,124		21,353,3	0.91
LB B. Zasavje	17,656,273	19,921,365	26,798,0	1.15
Poštna banka Slovenije	17,003,556	24,926,633	37,746,9	1.61
Volksbank l. b.	14,556,748	17,184,569	19,989,5	0.85
UBK banka	13,153,686	12,510,785	Prevzem SKB	
Mbanka	12,911,885	13,501,371	14,280,7	0.61
Factor banka	10,389,434	13,450,388	15,019,9	0.64
Hmezad banka	10,133,849	11,481,312	Prevzem BCE	
Societe Générale	9,036,916	10,648,705	11,275,9	0.48
Hipotekarna banka	4,103,529	3,099,054	likvidacija	
SKUPAJ			2,339,380,6	

Vir: Dimovski, 2000, str. 44.

V Sloveniji se tudi nakazuje trend bančnih integracij¹⁰³ (Dimovski, 2000, str. 43). Skupni razlogi združevanja in prevzemov v bančnem sektorju po svetu so predvsem želja po zmanjševanju stroškov zaradi povečanja konkurence v zadnjih dveh desetletjih, ki zmanjšujejo dobičke bank, ter želja po povečanju kapitala bank, ki jim omogoča diverzifikacijo pri poslovanju in večjo fleksibilnost pri ponudbi storitev (Zajc, 1998, str. 2). Nastale so prve bančne skupine,¹⁰⁴ ki so pomemben korak h konsolidaciji bančnega sektorja (Dimovski, 2000, str. 43).

Slovenske banke so relativno uspešne, če odmislimo problem visokih obrestnih marž.¹⁰⁵ Glede na to, da je obrestna marža pod močnim vplivom inflacije in da se inflacijska stopnja niža, bodo učinki nižanja inflacije vidni tudi v bančni uspešnosti. Operativni stroški so kar dvakrat višji od bank v državah EU, predvsem zaradi visokih stroškov dela (60 %). Banke bodo lahko v bodoče ohranjale ali povečevale obstoječo stopnjo uspešnosti samo, če bodo uspele vidno znižati operativne stroške. V slovenskem bančnem sistemu ostaja še veliko nerešenih problemov. Rešitev le teh je zagotovo predpogoj za približevanje Slovenije Evropski monetarni uniji in za razvoj stabilnega in konkurenčnega bančništva (Dimovski, 2000, str. 45).

SKLEP

Vloga in funkcija bank je zgodovinsko opredeljena in tesno povezana z družbenim in gospodarskim sistemom. Prve začetke organizirane oblike menjave blaga, bančništva, srečamo okrog leta 3400-3200 pr. n. št. v vzhodni Mezopotamiji. Nastanek modernega bančništva je treba iskati pri menjalcih denarja srednjeveške Italije. Prvi bančni posel je bila menjava kovancev. Pri tem je bila za preštevanje denarja potrebna velika miza, »la banca«. V srednjem veku srečamo poleg menjalcev denarja, bančnikov in finančnikov še celo vrsto javnopravnih bank. Srebrni kovanec, imenovan »denar«, uvedejo v starorimski državi med leti 190 in 180 pr. n. št. Pojem denar se je ohranil vse do današnjih dni; s tem označujejo v nekaterih državah (tudi pri nas) plačilno sredstvo nasploh. Konec 19. stoletja postajajo poslovne banke vse močnejše. Organizira se močna korespondenčna mreža med bankami, kar pospešuje njihovo mednarodno sodelovanje. To sodelovanje pa prekine prva svetovna vojna. Evropsko gospodarstvo je rabilo deset let, da si je zacelilo rane, ki mu jih je zadala prva svetovna vojna. Zato je bilo deset let evropsko tržišče odprto ameriškemu blagu. V evropskih državah se je kriza v tridesetih letih, ki je nastala v ZDA, poznala na dva načina: prehrambni predmeti, predvsem žito, niso imeli nobene vrednosti, novice o polomu ameriških bank pa so povzročile, da so ljudje izgubili zaupanje v denarne zavode in

¹⁰³ tako da sta se združili mariborska in novogoriška banka, Novi Ljubljanski banki sta se pripojili LB Posavska in E Banka, na pripojitev so pristale tudi Hmezad banka, Banka Norium in Hipotekarna banka, Mbanka in Dolenjska banka

¹⁰⁴ V skladu z Zakonom o bankah in hranilnicah banke sestavljajo bančno skupino, kadar je ena banka neposredno ali posredno udeležena v ustanovitvenem kapitalu druge banke z najmanj 40 % deležem, oziroma če neposredno ali posredno upravlja z drugo banko. Banke v skupini se pogodbeno zavežejo k usklajevanju tekoče in razvojne politike na področju mednarodnega poslovanja, trženja, razvoja novih proizvodov, informacijske tehnologije, kreditiranja, upravljanja s poslovnimi tveganji, računovodske politike, nadzora, itd.

¹⁰⁵ Obrestne marže so rezultat dejstva, da slovenske banke zaradi visoke inflacije plačujejo simboličnih 1 % obresti na vloge na vpogled in da je večina teh sredstev plasiranih v posojila po 15 % obrestni meri.

začeli hraniti denar doma (tezaviranje). Druga svetovna vojna je to krizo še poglobila. Z nastankom novih držav socialističnega tipa banke izgubijo svojo poslovno sposobnost in postanejo podaljški državnih organov. Nasprotno temu pa banke v kapitalističnem delu sveta intenzivno razvijajo paleto svojih storitev glede na potrebe gospodarstva in prebivalstva.

V Sloveniji so se najprej razvile in začele delovati hranilnice, sledile so jim kreditne zadrage, kot zadnje pa so na prizorišče stopile banke v obliki delniških družb. Sprva so ljudje denarnim zavodom le malo zaupali, saj niso bili vajeni poslovanja z denarjem, ker ga preprosto niso imeli. Pa še prvi denarni zavodi na Slovenskem so bili več ali manj v rokah tujcev, ki so bili med ljudstvom znani kot izkoriščevalci. Hranilništvo je bila prva organizirana oblika bančne dejavnosti v Sloveniji, ki je zajela urbana središča in mestno prebivalstvo. Najstarejši denarni zavod na Slovenskem je bila Kranjska hranilnica, ki ni bila novost samo v slovenskem prostoru, temveč tudi v širše avstrijskem, bila je namreč druga tovrstna hranilnica v Avstriji. Hranilnicam je sledilo intenzivno ustanavljanje kreditnih zadrug, ki so bile največji zbiralec hranilnih vlog v Sloveniji in so omrežile podeželje in kmečko prebivalstvo. Prva ustanovitelj slovenskega združništva sta bila brata Josip in Mihael Vošnjak. Banke, organizirane kot delniške družbe, so se pojavile šele leta 1900 z ustanovitvijo Ljubljanske kreditne banke, ki pomeni začetek slovenskega bančništva.

Do prve svetovne vojne so dinamiko narekovale hranilnice in zadrage, po njej pa so nov vzgon dejansko narekovale banke. V dvajsetih letih dvajsetega stoletja so slovenski bančni prostor obvladovale tri banke: Ljubljanska kreditna banka, Zadruga gospodarska banka in Kreditni zavod za trgovino in industrijo. Ljubljanska kreditna banka je vseskozi obvladovala tretjino trga. Približno enakovredna sta si bila Zadruga gospodarska banka ter Kreditni zavod za trgovino in industrijo, ki sta v tridesetih letih 20. stoletja imela več kot četrtinski delež. Vse te banke skupaj so do konca dvajsetih let izgubljale svoj tržni delež. Na prehodu v trideseta leta so bile v združenih bilančnih vsotah prisotne le še z dobrimi desetimi odstotki, po krizi pa se je spet nekoliko okrepil njihov delež. Obete za vnovični vzpon je silovito presekala druga svetovna vojna, med katero je bilo slovensko bančništvo odpravljeno. Okupatorji so različno ravnali z denarnimi zavodi, ki so delovali na slovenskem ozemlju. Najtrše so ukrepali Nemci, ki so ustanovili svoje denarne zavode. Predsedstvo SNOS je 12. marca 1944 izdalo odlok o ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije. To je bila prva in edina svobodna emisijska banka, ki je delovala v Evropi na ozemlju pod fašistično okupacijo. Namen zavoda naj bi bil poenostaviti in osredotočiti denarno poslovanje ustanov znotraj osvobodilnega gibanja.

Po koncu druge svetovne vojne so oblast prevzeli komunisti in začel se je proces podržavljenja. Decembra 1945 se je začel postopek za likvidacijo dela nemških denarnih ustanov, ki je v naslednjem mesecu zajel tudi domače banke. V letih 1947-1952 je bil finančni sistem prilagojen potrebam administrativno urejenega in centralistično vodenega planskega gospodarstva. V obdobju administrativnega socializma so bile banke zgolj tehnično in izvršilno telo državne uprave. Leta 1948 se je bančna organizacija razširila z novimi vrstami bank. To so bile državne banke za kreditiranje kmetijskih zadrug, komunalne banke in hranilnice. Konec leta 1951 so na Slovenskem poslovale podružnice štirih zveznih bank (Narodne banke Jugoslavije, Državne investicijske banke, Državne banke za kreditiranje kmetijskih zadrug in Jugoslovanske izvozne

in kreditne banke), sedem komunalnih bank in deset mestnih hranilnic. Marca 1952 se je začelo novo obdobje v razvoju povojnega bančnega sistema. Začel je veljati sistem enotnega bančništva v obliki ene same banke, tj. Narodne banke Jugoslavije, ki pa ni mogel uspešno slediti čedalje večji samostojnosti gospodarskih organizacij. Bančni sistem se je v letih 1954-1961 spreminjal iz sistema monobanke v večbančni sistem s prenosom funkcij iz Narodne banke na druge banke. Marca 1961 je začel veljati novi zakon o bankah, ki je omejil pristojnosti Narodne banke ter razširil področje drugih institucij denarnega posredništva, ki so postale poslovne banke. Poslovne banke so postale vse banke razen Narodne banke. Med leti 1972-1976 je za slovenski finančni sistem značilno t. i. denarno čudaštvo, kar pomeni, da so se banke smatrale predvsem za institucije, ki dajejo posojila, in ne za finančne posrednike. Zadnja velika reorganizacija bančnega sistema v SFRJ se je začela v letu 1989, ko je bil sprejet zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah, ki je določil, da se banka ustanovi kot delniška družba ali kot družba z omejeno odgovornostjo.

Po osamosvojitvi je bančništvo v Sloveniji doživelo precejšnje spremembe. Osrednjo vlogo v bančnem sistemu ima Banka Slovenije, ki vodi denarno in tečajno politiko. Poleg centralne banke pa obstaja še množica poslovnih bank. Ob koncu leta 1998 je v Sloveniji poslovalo štiriindvajset bank. Največja slovenska banka Nova ljubljanska banka d. d. zajema 27 % delež celotnega bančnega sistema, sledita ji SKB banka in Nova kreditna banka Maribor z 12 % deležem. V Sloveniji poslujejo tudi tri tuje banke, ki upravljajo s 5 % celotnega premoženja bančnega sektorja.

Zadnja desetletja karakterizira bančništvo izredno močan in hiter razvoj storitev, kar mu je omogočilo hiter razvoj in nastanek novih informacijskih sistemov. Ti informacijski sistemi omogočajo bankam varnejše poslovanje, hitrejše kroženje finančnih sredstev in s tem njihovo učinkovitejše izkoriščanje ter učinkovitejšo mednarodno povezavo.

LITERATURA

1. Bančništvo in hranilništvo v Pomurju. Murska Sobota: LB Pomurska banka d. d., 1993. 98 str.
2. Bobek Dušan: Sodobna banka. Maribor: Založba Obzorja, 1989. 179 str.
3. Bobek Dušan: Organiziranje in poslovanje bank. 1. izdaja. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1992. 230 str.
4. Cribb Joe: Denar. Murska sobota: Pomurska založba, 1992. 64 str.
5. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. 1. natis. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
6. Hočevar Toussaint: Slovensko poslovno bančništvo kot inovacijski dejavnik. Zgodovinski časopis, Ljubljana, 1984. str. 179-192.
7. Hollingsworth Mary: Umetnost v zgodovini človeštva. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1993. 509 str.
8. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 353 str.
9. Kos Anton et al.: Denarništvo v antiki na Slovenskem. Ljubljana: Narodni muzej, 1990. 31 str.
10. Lazarevič Žarko, Prinčič Jože: Zgodovina slovenskega bančništva. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2000. 438 str.
11. Lazarevič Žarko, Prinčič Jože: Zgodovina slovenskega bančništva. Bančni vestnik, Ljubljana, 49 (2000a), 12, str. 51-52.
12. Lazarevič Žarko: Slovensko bančništvo do prve svetovne vojne (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 1-2, str. 72-73.
13. Lazarevič Žarko: Slovensko bančništvo v dvajsetih letih (2). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001a), 3, str. 54-56.
14. Lazarevič Žarko: Slovensko bančništvo v tridesetih letih (3). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001b), 4, str. 55-57.
15. Lazarevič Žarko: Bančna tržna struktura v Sloveniji med obema svetovnima vojnama (4). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001c), 6, str. 47-49.
16. Lazarevič Žarko: Ukrepi, posegi in orodja Banke Slovenije pri opravljanju njenih nalog. Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001č), 7-8, str. 72-73.
17. Mencinger Jože: Kako je nastal tolar. Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 5, str. 27-31.
18. Mramor Dušan: Prikaz institucionalne ureditve bančno-kreditnega in nekaterih drugih delov ekonomskega sistema Jugoslavije v obdobju 1945-1983 (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 34 (1985), 1, str. 14-25.
19. Natek Karel, Natek Marjeta: Slovenija: Gografska, zgodovinska, pravna, politična, ekonomska in kulturna podoba Slovenije. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997. 415 str.
20. Orožen Janko: Denarništvo v Celju. B.k.: Ljubljanska banka podružnica Celje, 1973. 78 str.
21. Orožen Janko: Celje in slovensko hranilništvo. B.k.: Ljubljanska banka podružnica Celje, 1977. 102 str.
22. Prinčič Jože: Slovensko bančništvo po drugi svetovni vojni (6). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 9, str. 54-55.

23. Prinčič Jože: Slovensko bančništvo po drugi svetovni vojni (7). Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001a), 10, str. 47-48.
24. Prinčič Jože: Slovensko bančništvo po drugi svetovni vojni (8). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001b), 11, str. 55-56.
25. Prinčič Jože: Slovensko bančništvo po drugi svetovni vojni (9). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001c), 12, str. 55-56.
26. Prinčič Jože: Slovensko bančništvo po drugi svetovni vojni (10). Bančni vestnik, Ljubljana, 51 (2002), 1-2, str. 71-72.
27. Privatizacija slovenskih bank na razpotju. Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 12, str. 47-49.
28. Ribnikar Ivan: Banka. Bančni vestnik, Ljubljana, 39 (1990), 7-8, str. 251-252.
29. Ribnikar Ivan: Hranilnica. Bančni vestnik, Ljubljana, 43 (1994), 4, str. 31.
30. Ribnikar Ivan: Privatizacija zaradi sanacije podržavljenih bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 43 (1994a), 4, str. 5-8.
31. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija I: denar, finančne institucije in denarna politika. 1. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 380 str.
32. Štirideset let delovanja Združenja bank Slovenije. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1996. 79 str.
33. Tosti Avgust: Denarni zavodi v Sloveniji po prvi svetovni vojni. Ljubljana: Bančni vestnik, 1989. 159 str.
34. Videčnik Aleksander: Kulturno izročilo hranilnikov in hranilnih knjižic. Celje: Ljubljanska banka Splošna banka Celje, 1988. 16 str.
35. Videčnik Aleksander: Denarništvo v Celju, od hranilnice do banke. Celje: Ljubljanska banka, Splošna banka Celje, 1989. 87 str.
36. Videčnik Aleksander: Denarništvo v Šaleški in Zgornji Savinjski dolini. B.k.: Ljubljanska banka, Temeljna banka Velenje, 1989a. 100 str.
37. Videčnik Aleksander: Denarništvo v koroški krajini. Slovenj Gradec: Ljubljanska banka, Temeljna Koroška banka Slovenj Gradec, 1989b. 96 str.
38. Vidmar Tinca: Ustanovitveni kapital in dovoljenje za poslovanje bank. Bančni vestnik, Ljubljana, 45 (1996), 12, str. 37-40.
39. Waltritsch Marko: Slovensko bančništvo in posojilništvo na Goriškem. 2. izdaja. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1983. 284 str.
40. Zajc Katarina: Bančni prevzemi in združitve po svetu in v Sloveniji (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 47(1998), 10, str. 2-6.
41. Zgodovina denarstava in bančništva na Slovenskem. 1. natis. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1987. 129 str.

VIRI

1. Bančni in monetarni predpisi. 1. zvezek. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1991. 155 str.

2. Leksikon Cankarjeve založbe. Dopolnjena 3. izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998. 1216 str.
3. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1994. 1714 str.
4. Veliki splošni leksikon, 1. knjiga (A-Ch). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1997. 626 str.
5. Videčnik Aleksander: Hranilnice temelj Slovenstva. Banka in mi, Celje, 1997, 1, str. 26.
6. Videčnik Aleksander: Zadrुžne hranilnice. Banka in mi, Celje, 1997a, 4, str. 21.
7. Videčnik Aleksander: Hranilništvo na Slovenskem. Banka in mi, Celje, 1997b, 7, str. 18.
8. Videčnik Aleksander: Jugoslovanski zakoni o gospodarskih zadrugah. Banka in mi, Celje, 1997c, 8, str. 23.
9. Videčnik Aleksander: Denarni zavod Slovenije. Banka in mi, Celje, 1997č, 9, str. 21.
10. Videčnik Aleksander: Dogajanje po letu 1945. Banka in mi, Celje, 1998, 1, str. 16.
11. Videčnik Aleksander: Zadrुžne hranilnice in posojilnice. Banka in mi, Celje, 1998a, 2, str. 18.
12. Zakon o bančništvu (Uradni list Republike Slovenije, št. 7/99).
13. Zgodovina od začetkov civilizacije do danes. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. 365 str.